

Emilia Säles

**Om att stärka
syskonrelationerna
– en handbok**

Om att stärka syskonrelationerna – en handbok
ISBN 978-952-69585-5-2

Text: Emilia Säles

Översättning: Barbro Sipilä
2022

© Förbundet för Familjevård rf.

Innehåll

Förbundet för Familjevårds hälsning	3
Inledning	4
1. Vad är Vårt gäng-tänket?	6
2. Syskonrelationerna i familjehemmet är viktiga	10
3. Hur stärka syskonrelationerna?	13
4. Familjearbete	18
4.1. Första träffen: Lära känna varandra och familjens nätverk	21
4.2. Andra träffen: Familjens berättelser, vardag och känslor	24
4.3. Tredje träffen: Gemensamma uppgifter för syskon	27
4.4. Fjärde träffen: Hela familjen inför syskonrelationerna	30
4.5. Femte träffen: Familjens styrkor, respons och avslutning	31
4.6. Träff med föräldrarna	33
4.7. Utvärdering av arbetet	33
5. Familjearbete i familjer med barn under skolåldern	37
5.1. Första träffen: Min familj, lära känna varandra	38
5.2. Andra träffen: Syskonskap	39
5.3. Tredje träffen: Känslor, insamling av respons	39
5.4. Familjens respons	39
5.5.Handledarnas iakttagelser och rekommendationer	40
6. Vårt gäng-grupper	41
6.1. Start av gruppverksamhet	41
6.2. Erfarenheter från Satakunta	44
7. Vårt gängs kvalitetskriterier	46
8. Vårt gäng-produkter som stärker samspelet i familjen	50
8.1. Rävorna i det gula huset	50
8.2. Uppgiftsboken Vårt gäng	51
8.3. Brädspelet Vårt gäng	52
8.4. Uppgiftshäftet Vårt gäng i förberedande utbildning	54
9. Utvecklingsarbete hos samarbetspartnerna	55
9.1. Helsingfors stads familjevård	55
9.2. Perhehoitoyksikkö Pihlaja	56
9.3. Pesäpuu ry	57
9.4. Rädda Barnen rf	60
9.5. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy	61
10. Relationerna till syskon som blir kvar i hemmet	63
11. Slutord	66
Bilaga 1 Minneslista för att beakta hela familjen	67
Bilaga 2 Material	69

Förbundet för Familjevårds hälsning

I din hand har du en handbok med många syften. Handboken är avsedd som stöd och hjälp för yrkespersonal som arbetar med familjehemsfamiljer och som inspiration och uppmuntran för familjevårdarna. Dessutom redogör den för Vårt gäng-tänket som formades och finslipades i Förbundet för Familjevårds projekt Vårt gäng. Handboken ger dig möjlighet att beakta hela familjen ur många olika perspektiv.

Förbundet för Familjevård har som mål att familjevårdarna ska kunna fokusera på det allra viktigaste, det vill säga vård och omsorg som i de olika vårdformerna utgår från barnets, den ungas eller den vuxnas känslorelationer. Familjehemmets sociala relationer är en central del i den lagstadgade familjevården med barnets bästa i åtanke. Redan bestämmelserna i familjevårdslagen eftersträvar accepterande och jämbördiga relationer. Vi hoppas att handboken hjälper dig att stärka den relationsorienterade familjevården.

Att stanna upp och reflektera kring hur man kan beakta hela familjen är det första steget. Känn efter och testa Vårt gäng-tänket i din egen uppgift. Vad finns det i tänket som inspirerar? Vad kräver att du måste tänka efter? Ta handboken till hjälp på det sätt som lämpar sig bäst för din uppgift. Hitta en metod för att hantera familjemedlemmarnas känslor eller låt dig inspireras av syskongrupporna och delta i handledarutbildningen för Vårt gäng-syskongrupper. Fäst uppmärksamhet vid vad som kan förebygga problem och även vad som hjälper dig att upptäcka det som stärker familjen.

Vi uppskattar att du vill sätta dig in i dessa frågor!
Vi önskar dig insiktsgivande läsning!

Merja Lehtiharju, verksamhetsledare

Anu Lehtosaari, utvecklingschef
Förbundet för Familjevård rf

Förbundet för Familjevård rf tackar

*Barnen, de unga och familjevårdarna samt Helsingfors stads familjevård,
Perhehoitoyksikkö Pihlaja, Pesäpuu ry, Rädda Barnen rf, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy,
Verksamheten Annorlunda syskonskap, Leijonaemot ry, Nylands fosterfamiljer rf,
Sinut ry, Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, Näkyvät ry,
Tarja Janhunen, Marika Vilén, Riikka Airo, Outi Mononen, Marja Väänänen,
Rauni Nousiainen, Sini Linteri, Jonna Markkula, Janina Björni och Barbro Sipilä.*

Inledning

För utvecklingen av barnskyddet efterlyses med rätta såväl strukturella förändringar som ytterligare resurser. Men betydande förändringar kan åstadkommas även genom att påverka människors sätt att tänka. I projektet Vårt gäng lanserade vi i Finland ett tankesätt som främjar god familjevård utan att oskäligt belasta varken familjerna och yrkespersonalen.

Det finländska servicesystemet fokuserar ofta på individerna, och att beakta hela familjen kan vara svårt även för familjen själv. Vem av oss har inte efter dagens mångahanda funderat på hur vi ska göra för att framöver kunna tillbringa mer tid med vår partner eller barnen, bara för att nästa kväll fundera på samma sak. En familj består alltid av fler än en medlem, och det som sker mellan familjemedlemmarna har betydelse för alla parter.

För socialarbetare inom familjevården kan det vara särskilt svårt att skapa sig en bild av familjens situation. Familjernas livssituationer förändras och barnen växer upp i en värld där de ansvariga socialarbetarna kan bytas ut tiotals gånger under den tid familjevården varar. Vem vet då på riktigt hur familjen mår? Om vi inte känner familjens situation, hur kan vi då vara säkra på att syftet med familjeplaceringen uppnås?

Genom att stärka syskonrelationerna och uppmärksamma hela familjen tar vi hänsyn till sådant som är förutsättningar för en god familjevård. På det sättet blir det möjligt att förebygga problem och ta tag i saker och ting på ett sätt som stärker hela familjen. Det är möjligt att skapa nya strukturer och modeller för att beakta familjen i dess helhet och för att stärka syskonrelationerna, men det kan lika väl göras inom ramen för befintliga strukturer i de stunder och på de ställen där man även annars träffar barn och familjer.

Den här handboken är avsedd som stöd och hjälp för yrkespersoner som arbetar med familjehemsfamiljer. Handboken redogör varför det är viktigt att beakta hela familjen i familjehemmet, hur det kan göras och i synnerhet hur syskonrelationerna i familjehemmet kan stärkas. I handboken går vi genom Förbundet för Familjevårds och dess samarbetspartners utvecklingsarbete på ett sätt som vi hoppas uppmuntrar även andra till utveckling och försök. Att beakta hela familjen och stärka syskonrelationerna behöver nämligen inte vara vare sig dyrt eller tidskrävande, utan det kan ske genom en förändring av verksamhetskulturen vid sidan av den övriga verksamheten.

Syskonrelationerna är bland de längsta i livet och de ger människan närhet, hjälp och emotionellt stöd. I barndomen lär sig barn i syskonens inbördes relationer många sociala och kognitiva förmågor som stödjer deras utveckling.¹

¹ [Se t.ex. Säles, E. ja Airo, R. Sijaisperheiden sisarusuhteet: lasten tarpeista, oikeuksista – ja nakeista, s. 43. Artikel i verket Uudistuva lastensuojelu, THL, Työpaperi 32/2018, s. 41–50.](#)

Även den så kallade anknytningsteorin som granskar syskonen som så kallade sekundära anknytningsobjekt kan tillämpas på syskonrelationer.² I familjevården har syskonrelationerna även vissa särskilda drag, varför det är särskilt viktigt att stärka dem.

Hittills har arbetsätt som beaktar hela familjehemsfamiljen och som fäster uppmärksamheten på syskonrelationerna i familjehemmet inte varit särskilt frekventa. I Förbundet för Familjevårds projekt Vårt gäng gjordes ett försök med ett arbetspar bestående av en socialarbetare och en psykolog som arbetade med hela familjen. Familjerna upplevde arbetet som meningsfullt och i synnerhet barnen önskade att träffarna hade fortsatt. Arbetsättet som fritt kan anpassas för eget bruk beskrivs i avsnitten 4 och 5.

Projektet Vårt gäng

Förbundet för Familjevårds projekt Vårt gäng som sätter fokus på att stärka syskonrelationerna i familjehem var verksamt 2018–2021. Projektet utbildade familjevårdare och yrkespersoner i att beakta hela familjen och att leda Vårt gäng-syskongrupper, och testade också en arbetsform med en socialarbetare och en psykolog som samarbetade i ett helhetsinriktat familjearbete. Projektet producerade material som familjerna kan använda för trevliga gemensamma aktiviteter och därigenom själva stärka sitt samspel i vardagen. Samarbetspartner i projektet var Pesäpuu ry, Rädda Barnen ry, Perhehoitoyksikkö Pihlaja, Helsingfors stads familjevård och Perhehoitokumppanit Suomessa Oy.

Förbundet för Familjevård utbildar ledare för Vårt gäng-syskongrupper som alla barn och unga i familjehem kan delta i oavsett bakgrund. Grupper kan ordnas av såväl kommuner som föreningar och privata aktörer. Avsnitt 6 redogör för gruppernas principer och de praktiska arrangemangen.

I avsnitt 7 presenteras Vårt gängs kvalitetskriterier som syftar till att ge dels anordnare och producenter av familjevård, dels familjehemsfamiljer stöd för reflektion kring hur man gör för att i praktiken beakta hela familjen och stärka syskonrelationerna och för att utveckla verksamheten i önskad riktning.

Handboken är till nytta även för familjevårdare som önskar fler gemensamma aktiviteter eller nya perspektiv i familjens vardag eller som verkar som kollegialt stöd för andra familjevårdare. Vårt gäng-produkterna (avsnitt 8) är riktade till familjerna, men också yrkespersoner kan utnyttja dem i verksamheten med familjerna.³

Emilia Säles, projektchef
Förbundet för Familjevård rf.

² Rannikko, U. (2008) Yhteinen ja erillinen lapsuus. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

³ För personer som planerar att bli familjevårdare och deras familjer rekommenderar vi Uppgiftshäftet Vårt gäng i förberedande utbildning.

1

Vad är
Vårt gäng-tänket?

Vad är Vårt gäng-tänket?

Socialarbetet inom barnskyddets familjevård har i hög grad fokuserat på enskilda placerade barn. Arbetet för de socialarbetare som ansvarar för barnens angelägenheter är inriktat på att sköta de lagstadgade skyldigheterna och en stor del av tiden går till att ordna till exempel olika tjänster. I familjehemmen kretsar vardagen kring familjen, men också familjevårdarna kan uppfatta eventuella svårigheter som individuella problem i stället för att tänka på att granska till exempel relationerna mellan barnen som interaktiva relationer som det är möjligt att stödja.

Vårt gäng⁴-tänket ser individerna som viktiga delar i helheten och parter i ömsesidiga relationer. I familjen som helhet är individerna knutna till varandra på många sätt, varför både beteendet och känslouttrycken hos en individ påverkar hur de övriga i familjen mår. Agerandet kan granskas på samspelnivå, och då kan det visa sig att styrkorna och svagheter i familjernas agerande nödvändigtvis inte hör ihop med familjevården, åtminstone inte helt. Det kan handla om fenomen i samspelet mellan människorna i allmänhet och i familjens samspelskultur.

Vårt gäng-tänket stödjer sig på internationella mänskorättskonventioner, som FN:s konvention om barnets rättigheter⁵ enligt vilken barn till exempel ska skyddas mot alla former av diskriminering även på grund av föräldrarnas eller andra vårdnadshavares egenskaper eller ställning. Vårt gäng-tänket tar hänsyn till alla familjemedlemmar oavsett deras bakgrund eller eventuella klientkap och närmar sig barnens och familjernas individuella behov med familjens alla relationer och hur de kan stärkas som utgångspunkt. Även om vi i projektet Vårt gäng fokuserade på syskonrelationerna i familjehem är relationerna mellan de vuxna i familjen och mellan de vuxna och barnen lika viktiga, liksom även familjemedlemmarnas relationer till eventuella anhöriga som bor annanstans eller i andra hem.

Den ledande principen i Vårt gäng-tänket är jämlikhet, barnets rättigheter, systemiskt arbete, gemensamma berättelser, respekt för andras upplevelser och frivillighet.

4 Vårt gäng är Förbundet för Familjevård rf:s varumärke.

5 [FN:s konvention om barnets rättigheter](#)

Vad är
Vårt gäng-tänket?

Jämlikhet. Barn som bor i samma familj utgår från att de vuxna behandlar dem enligt samma principer. Också barn i familjehem tänker så oavsett på vilket sätt de har kommit till familjen. När förväntningarna inte uppfylls upplever barnen situationen som orättvis även om anledningen till att de bemöts olika varken är föräldrarnas eller familjevårdarens eget val. Önskan om jämlikhet är starkt närvarande även i vardagen utanför hemmet. I skolan kan det uppstå situationer då placerade barn upplever att de – mot sin vilja – blir föremål för särskild uppmärksamhet.

I familjevårdslagen⁶ sägs att ett placerat barn ska ha en jämbördig ställning i förhållande till de övriga medlemmarna i familjehemmet. Skyldigheterna för de myndigheter som arbetar inom familjevården och för familjevårdarna har angetts för att det placerade barnets lagstadgade rättigheter och bästa ska tillgodoses. Vår nationella lagstiftning har emellertid inget om familjehemsfamiljens biologiska eller adopterade barns ställning, fastän även de som barn har rätt till särskilt skydd och trots att de på många sätt är till stöd för de barn som placerats i familjen.

Eftersom familjevårdslagen dock utgår från jämlikhet bör den gälla såväl alla placerade barn i familjen som familjevårdarnas biologiska och adopterade barn. För barn placerade i samma familj kan ställningen bli ojämlig till exempel beroende på hur ingående deras ansvarspersoner har kunnat sätta sig in i barnens vardag och sociala relationer eller hur övergripande deras tjänster har ordnats.

Vårt gäng-tänket eftersträvar att främja jämlikhet mellan barnen och de unga på alla livets områden. Därför är alla familjehemsfamiljens barn och unga oavsett bakgrund välkomna i Vårt gäng-syskongrupporna. I utredningarna och på träffarna inom projektet Vårt gäng poängterade barnen och de unga hur viktig jämlikheten mellan familjens barn var för dem. Deras familjer är inte indelade i "familjehemsdelen" och "familjedelen" och de vill inte heller att andra tänker så. Det väsentliga i Vårt gäng-tänket är att barnens och de ungas uppfattningar och upplevelser av sin familj eller sina familjer tas på allvar.

Barnets rättigheter. FN:s konvention om barnets rättigheter ålägger Finland att garantera att barnens rättigheter tillgodoses. Den nationella lagstiftningen för sin del förpliktar myndigheterna, föräldrarna och andra som arbetar med barn att se till att dessa rättigheter tillgodoses. Rättigheterna ska tillgodoses aktivt. Att man inte försummar dem med avsikt är inte tillräckligt.⁷

Att vara familjevårdare innebär att det i familjelivet dyker upp frågor och situationer som familjevårdaren inte kan besluta om. Det betyder att familjevårdaren som vårdnadshavare för sina biologiska och adopterade barn inte i praktiken kan påverka allt som händer i familjehemmet på samma sätt som om hen inte skulle vara familjevårdare. Familjevårdare kan till exempel inte plötsligt ta hela familjen med på en sista minuten-tripp till södern, utan måste först fråga lov av de placerade barnens ansvariga socialarbetare.

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

⁶ 5 § i familjevårdslagen

⁷ Esa Iivonen, [specialsakkunnig vid Mannerheims barnskyddsförbund om barnets rättigheter](#)

Vad är
Vårt gäng-tänket?

I Vårt gäng-tänket beaktar myndigheterna hela familjehemsfamiljen även av denna anledning. Det är i alla familjemedlemmars och i synnerhet placerade barns intresse att familjernas individuella situationer och behov beaktas.

Systemiskt arbetssätt. I det systemiska arbetssättet är barnskyddet organiserat som ett teamarbete där den arbetstagare som ansvarar för barnets angelägenheter har ett mångprofessionellt team till stöd.⁸ Systemiskt här betyder att familjen är en helhet där familjemedlemmarnas väl- eller illamående påverkar även de andra familjemedlemmarna. Samma systemiska fenomen i de sociala relationerna och samspelet gäller alla former och slag av familjevård, som till exempel kortvarig och långvarig familjevård eller familjevård av barn eller vuxna, och alla familjer. Vårt gäng-tänket kan därför med fördel tillämpas på olika familjeformer även utanför familjevården. Möjligheter att stärka syskonförhållanden erbjuds både i de enskilda familjernas vardag och i den professionella verksamheten till stöd för familjerna samt i olika processer med inverkan på familjernas liv.

Gemensamma berättelser. Delade upplevelser är grunden för en relation. Upplevelser kan delas även genom att man talar om dem. När en förälder berättar om sin egen barndom för sitt barn, eller ett barn berättar för ett annat barn hur det kändes att komma till familjen, blir berättelserna gemensamma. Familjens gemensamma berättelser knyter samman familjemedlemmarna och hjälper dem att förstå varandra. I familjearbetet inom projektet Vårt gäng skapades många gemensamma berättelser ([avsnitt 4](#)) och produktfamiljen Vårt gäng har utvecklats kring principen med gemensamma berättelser.

Respektera andras upplevelser. Barn och unga upplever att vuxna genom olika slags kategoriseringar gör livet onödigt komplicerat och därigenom ojämnt. Placerade barn och unga tänker att de lever i en familj, inte i ett familjehem. I de kamratgrupper som Förbundet för Familjevård och Sinut ry ordnade och i Vårt gäng-grupperna ([avsnitt 6](#)) kunde vi se hur de unga tänkte, till exempel att de inte var intresserade av varandras bakgrund. De var intresserade av vardagen och jämlikhet i vardagliga sociala relationer.

När vi startade projektet Vårt gäng försökte vi strukturera begreppen inom familjevård så att de på ett bättre sätt skulle beakta familjehemsfamiljen och dess olika syskonrelationer. Barnen och de unga upplyste oss emellertid om att de vuxnas definitioner i princip skapar sådana komplikationer i deras relationer som de anser att inte hör dit. Syskon är syskon, oavsett om de är biologiskt släkt eller inte. Familjen är familj, även om den är ett familjehem. Trots det vill vissa barn också använda andra begrepp som till exempel familjehemssyskon. För vissa är familjehemssyskon samma som familjevårdarens " eget " barn och för andra är alla barn som bor i familjen, som de inte är biologiskt släkt med, familjehemssyskon oavsett deras bakgrund.

De ungas budskap lärde oss att vara lyhörda för hur barnen och de unga själva talar om syskon och familjer och vad de anser att ett bra familjeliv är. För en del hör det till ett gott familjeliv att ha rätt att delta i en kamratgrupp, medan andra är mycket lyckligare om de får stanna hemma i lugn och ro.

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

⁸ [Systeemisen lastensuojelun levittäminen ja juurruttaminen \(SyTy!\)](#)

Vad är
Vårt gäng-tänket?

Frivillighet. När målet är att påverka familjens välmående är det viktigt att hela familjen närvarar och deltar. Det är dessvärre inte alltid möjligt. Det kan till exempel ibland vara övermäktigt för en tonåring, oavsett familjeform, att agera tillsammans med mycket yngre syskon. Vårt gäng-tänket respekterar den ungas situation och känslor och kommer ihåg att det är frivilligt att delta. Den unga kan komma till kamratgruppen med syskonen, men ingen är tvungen att delta. Redan det att handledaren erbjuder möjligheten till gemensamma aktiviteter och diskussioner kan ha betydelse, även om den unga undanber sig.

Familjen är en systemisk helhet.

- Mellan medlemmarna i ett familjehem uppstår betydelsefulla relationer.
- Sociala relationer är unika och individuella.
- Barnen har rätt att ange vem som hör till deras familj
– och denna rätt har både placerade barn och de barn familjevårdaren är vårdnadshavare för.
- Barnets uppfattning kan förändras över tid.
- Syskonrelationerna är bland de längsta i livet.
- Förståelse mellan familjemedlemmarna förutsätter att man delar och skapar gemensamma berättelser.

Syskonrelationerna i familjehemmet är viktiga

"Familjens inbördes anknytningsrelationer är alltid viktiga." (yrkesperson)

"Att familjehemsfamiljen som helhet mår bra påverkar direkt ett placerat barns välmående." (yrkesperson)⁹

Syskonrelationerna i familjevården är av stor betydelse oavsett om barnen i familjen är barn som familjevårdaren är vårdnadshavare för eller om de placerade barnen är biologiskt släkt med varandra eller familjevårdsfamiljen. Att bo i samma familj skapar samspelsrelationer som erbjuder såväl möjligheter som utmaningar.

På samma sätt som i adoptionsfamiljer och nyfamiljer har åtminstone en del av barnen i familjehem erfarenhet av familjeliv i en annan familj eller boendemiljö. Samspelsrelationerna i familjehemmet byggs upp så småningom när man bor tillsammans, och i början färgas de av i synnerhet den påfrestning förändringen innebär och dessutom av familjemedlemmarnas olika och för varandra okända tidigare upplevelser. När en ny familjemedlem ansluter sig medför det förändringar även i befintliga relationer i familjen.

När ett barn placeras i en närstående familj finns det sedan tidigare band av något slag mellan familjevårdsfamiljen och barnet, vilket underlättar anknytningen. Trots det är placeringen i en närstående familj förknippad med utmaningar, till exempel på grund av rollkonflikter. Det är kanske inte helt smärtfritt att kusiner bor tillsammans, eller så kan en moster eller faster som är familjevårdare för ett syskonbarn bli tvungen på nytt reflektera över sin relation till sitt syskon. Och vilka förändringar eller problem innebär ett familjevårdarskap, som dessutom ofta har inletts utan den förberedande utbildningsprocessen, för närståendefamiljevårdarens parrelation och den vägen föräldrarnas möjligheter att stödja alla barn i familjen?

I relationerna mellan barn som bevittnat familjevåld kan det förekomma våld i olika former som en följd av att barn lär genom att imitera, modellärande. Att placera syskonen i samma familj kan skapa trygghet för barnen, men även dessa relationer kan behöva stöd för att säkerställa såväl barnens eget som de övriga familjehemsmedlemmarnas välmående.

⁹ Yrkespersonernas erfarenheter kommer från [en utredning](#), som Förbundet för Familjevård 2020 beställde av Innolink. På den svarade 107 personer som arbetade inom familjevården.

2

Syskonrelationerna
i familjehemmet
är viktiga

Ett gemensamt liv skapar gemensamma upplevelser via vilka medlemmarna i familjehemmet så småningom lär känna varandra. Samspelet visar till exempel på vilket sätt var och en uttrycker känslor och vad som gör olika personer glada eller ledsna. Olika tidigare erfarenheter och sätt och stil att samspela kan dock också få familjemedlemmarna på kollisionskurs.

I syskonrelationer visar man överhuvudtaget negativa känslor mer öppet än i till exempel vänskapsrelationer, och svaga relationer håller sämre för denna negativa påfrestning än starka relationer med mestadels positivt samspel.

I syskonrelationerna i ett familjehem kan barnens olika bakgrund och avsaknaden av gemensamma berättelser öka missförstånden och den vägen även konflikterna. Att stärka syskonrelationerna kan öka barnens ömsesidiga förståelse och lägga grund för nya gemensamma berättelser.

En placering kan upphöra till exempel för att familjevårdarna eller något av familjens barn utsätts för alltför stor påfrestning. Genom att stärka familjens inbördes relationer och i synnerhet syskonrelationerna kan man lindra den påfrestning som familjemedlemmarna upplever. Både ökat positivt samspel och minskat negativt samspel kan stärka relationerna och således minska risken för att en placering avslutas oplanerat. Det är också viktigt att se till att alla barn har tillräckliga färdigheter för att hålla på sina fysiska och psykiska gränser och att de har en vuxen att vända sig till vid behov.

Syskonrelationerna är i bästa fall jämlika och trygga trots eventuella utmaningar, och det är vanligt att en placerad ung person vill bo kvar i familjehemmet ännu efter att ha fyllt 18 år. I familjehemmet får hen fortsatt behövt eftervårdsstöd av familjevårdarna och kan stegvis förbereda sig för ett självständigt liv på samma sätt som andra unga som bor eller har bott i familjen.¹⁰ Band de alternativ som erbjuds påminner eftervård som ges i form av familjevård mest om hur de flesta av familjevårdarnas biologiska eller adopterade barn i samma ålder har det.

Syskonrelationer som uppstår i familjehemmet består även efter att barnen inte längre bor tillsammans på samma sätt som i andra familjer. Ju starkare syskonrelationerna är, desto sannolikare är att de ger trygghet, tröst och gemensamma aktiviteter även i vuxen ålder.

2

Syskonrelationerna
i familjehemmet
är viktiga

Det är viktigt att även familjevårdarens biologiska och adopterade barn får stöd¹¹. Sociala relationer har alltid minst två parter, och liksom i familjer med barn med särskilda behov, kan ett barn som klarar sig bättre bli osynligt. I en utredning som Förbundet för Familjevård gjorde¹² berättade 80 procent av familjevårdarna att familjens biologiska och adopterade barn inte hade fått något som helst eller mycket lite stöd av den placerande kommunen. De svarande som upplevde att stödet var svagt rekommenderade inte heller andra att bli familjevårdare. En minoritet av de svarande upplevde att deras barn hade fått stöd och de var också beredda att rekommendera andra att bli familjevårdare. Av de svarande som på något sätt deltog i Vårt gäng-projektet bedömde 65 procent att det skett en förbättring i beaktandet av syskonrelationerna, och av dem som var aktivt med 95 procent.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att åtgärder för att stärka syskonrelationerna i familjehem stödjer syftet med placering i familjevård, säkerställer en hög kvalitet på familjevården och minskar den påfrestning alla familjemedlemmar känner. Dessutom kan stödet för syskonrelationerna framöver ha en avgörande betydelse för huruvida det i Finland i framtiden finns familjer som är beredda att bli familjehem.

Fördelarna med att stärka syskonrelationerna:

- alla barns rättigheter tillgodoses
- minskar den påfrestning familjemedlemmarna känner
- förebygger oplanerade avbrott i placeringen
- jämlika, trygga syskonrelationer ger stöd i livets olika skeden
- säkerställer tillgången till nya familjehem.

¹¹ Barnet till en familjevårdare ger sin syn på syskonrelationer
[Tavalliset sisarukset – ainakin mun mielestä](#)

¹² [Meidän sakkien hankkeen vaikuttavuuden selvitys, 2021.](#)

Hur stärka syskonrelationerna?

Granska sina egna erfarenheter. Även vuxna som inte har syskon har sannolikt bildat sig en uppfattning om syskonskap och ser på andras syskonrelationer utifrån den. Eller om de har ett syskon som står nära, granskar de andras syskonrelationer i ljuset av sina egna erfarenheter.

Vid frågor om syskonrelationer kan vuxna svara till exempel så här ”jag och min bror står varandra mycket nära, vi ringer varje dag” eller ”jag och min syster står varandra mycket nära, vi ringer ungefär en gång i månaden”. Båda upplever att syskonrelationen är nära, trots att det finns skillnader i hur ofta de har kontakt. Den som ringer varje dag kan dra slutsatsen att de syskon som ringer mer sällan egentligen inte står varandra nära. Den som ringer en gång i månaden kan kanske tänka att telefonsamtal varje dag snarare är tecken på beroende än närhet.

För att det ska vara möjligt att stärka syskonrelationerna i familjevården bör både yrkespersonerna och familjevårdarna först bli medvetna om sina egna erfarenheter av och tankar om syskonskap. Medvetenhet om sina tankar och deras ursprung gör att man kan se på vilka alla sätt andras erfarenheter kan vara lika eller olika de egna erfarenheterna och vilka betydelser andra människor kopplar till sina erfarenheter. Det breddar uppfattningen om det ”rätta” sättet att vara syskon och det blir lättare att godta andras erfarenheter. Man kan granska sina syskonrelationer ensam, i grupp eller tillsammans med ett syskon, till exempel med hjälp av rollkartan över syskonrelationer. Rollkartan har utvecklats för att utgöra hjälp vid granskning av i synnerhet vuxna syskonrelationer, men i anvisningarna finns även information om syskonrelationer i familjehem. Både rollkartan och anvisningarna kan laddas ner kostnadsfritt på Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymäs webbplats¹³.

3

Hur stärka syskonrelationerna?

Hjälppåfrågor för granskning av egna syskonrelationer:

- Hur många syskon har du?
Är de yngre eller äldre än du?
- Står ni varandra nära eller är relationen distanserad?
- Vad påverkar din upplevelse av närhet eller distans?
- Vad betyder syskonrelationerna för just dig?
- Hurdant anser du att ett gott syskonskap är?
- Hur påverkar din erfarenhet av och dina tankar om syskonskap ditt agerande som yrkesperson, familjevårdare eller förälder?

Utveckla samspelskompetens. För att stärka syskonrelationerna i ett familjehem krävs att de vuxna utöver att de granskar sina uppfattningar om och erfarenheter av syskonrelationer även reflekterar över hur de själva samspelar. Det avser en medveten granskning av det egna agerandet och de bakomliggande tankarna och känslorna. Reflektion behövs fortlöpande, och färdigheterna att samspela blir aldrig färdiga. Men alla kan utvecklas. Färdigheterna till samspel och reflektion är inget man får med födseln och som vissa har och andra inte, utan det handlar om kompetens som kan övas upp på samma sätt som att cykla eller läsa.

Genom att utveckla denna kompetens blir det lättare att agera på ett ändamålsenligt sätt i olika situationer, bli förstådd och på så sätt nå sina mål. Hur samspelen lyckas är dock något som parterna bedömer tillsammans och i vilket etiken i samspelen ingår som en oskiljaktig del. Om den ena partens mål är att driva igenom sin egen åsikt med vilka medel som helst, kan samspelen inte anses vara lyckat, även om personen skulle uppnå sina mål. I samspelskompetens ingår att förstå att samspelen inte är bra om den ena personens rättigheter kränks samt att man även kan lära sig genom att lyssna till andra.

Reflektion kan ibland väcka besvärliga känslor och frågor om huruvida man är "tillräckligt bra". Därför försöker man ibland undvika reflektion genom att hänvisa till egenskaper som givna. "Det är nu bara så att jag fort blir upprörd" kan ge uttryck för personens temperament, som utgörs av en persons medfödda färdigheter och sätt att reagera på olika händelser. Att utveckla samspelsfärdigheterna handlar inte om att en individ ska ändra sin person eller sitt temperament, utan om att reglera agerandet. En person som snabbt blir upprörd kan lära sig att lugna sig i samspelsituationer på samma sätt som en blyg eller räddhågsen person kan lära sig att se till att andra inte överskrider hans personliga gränser.

Hur stärka
syskonrelationerna?

Samspel är alltså inlärt beteende. Det är möjligt för alla oavsett ålder att ändra sitt beteende och även andra än personen själv drar nytta av att samspelsfärdigheterna utvecklas. Det gör de särskilt när personen är motiverad för förändring och får stöd och handledning i processen. Familjemedlemmarnas ömsesidiga samspel, yrkespersonernas ömsesidiga samspel och samspelet mellan familjen och yrkespersonerna kan vara en modell för gott samspel.

Lära känna varandra. När familjevårdare fick frågan hur många gånger om året myndigheterna borde träffa deras familj för att kunna säga sig känna dem, svarade hälften fyra gånger eller oftare. Endast fem procent ansåg att en gång om året räcker, vilket är nuvarande praxis. Som man kan sluta sig till av följande citat möjliggör myndigheternas kännedom om familjen och vice versa ömsesidigt förtroende och att det för regelbunden uppföljning av familjens situation i vissa situationer räcker med lätta och snabba lösningar, som att höra sig för om aktuellt per telefon eller distansförbindelse.

"De vet namnen och förhållandena så att man inte varje gång behöver förklara allt från början." (familjevårdare)

"De håller regelbundet kontakt och hör sig för om läget." (familjevårdare)

"De kommer ihåg hur vi gör och litar på vår förmåga att lägga märke till olika saker och problem." (familjevårdare)

"Samtalen är naturliga, och inga stela myndighetssamtal." (familjevårdare)¹⁴

Stöd för samspel. När yrkespersonerna känner familjemedlemmarna och deras situation och håller regelbunden kontakt kan de stödja familjens samspel och den vägen stärka även syskonrelationerna. Yrkespersonerna kan uppmuntra familjen till gemensamma aktiviteter och hjälpa familjemedlemmarna att se sådana goda sidor i varandra som man lätt ser som självklarheter. Yrkespersonerna kan även ge familjen stöd för att granska familjens historia och bygga gemensamma berättelser.

Yrkespersonernas anteckningar kan stödja samspelet, i synnerhet när det görs öppet och när familjemedlemmarna kan påverka vad som antecknas. Det bedöms alltid från fall till fall vad som antecknas i ett placeras barns handlingar och hur exakta anteckningarna är. Sådant som inte direkt berör det placerade barnet eller påverkar hans processer antecknas i familjevårdarens handlingar.

3

Hur stärka syskonrelationerna?

Både samspelet och stödet för det är processer, och ibland sker förändringarna långsamt. Om alltså målet är att få till stånd förändring i samspelet mellan syskonen, är det bra att tillsammans med familjen sätta långsiktiga mål och i linje med dem etappmål. Samtidigt främjar samspelet och stödet för det ömsesidig kännedom och ömsesidigt förtroende som redan i sig är värdefullt. Stödet för samspelet behöver således inte alltid vara målinriktat. Viktigare är en gemensam uppfattning om vad man håller på att göra.

Minneslistorna som finns med som bilagor till handboken ([bilaga 1](#)) är avsedda som stöd vid möten och i samspelet i familjevården. Listorna är inte uttömmande utan är tänkta att speglas mot det övriga innehållet för reflektion om vad som är viktigt just i den egna uppgiften och den egna situationen.

Översyn av anvisningar och arbetssätt. Anordnarna och producenterna av familjevård har egna anvisningar och arbetssätt som det är bra att gå igenom för att granska på vilket sätt hela familjen beaktas och syskonrelationerna stärks i dem. Man bör åtminstone se till att anvisningarna inte är till hinder för att beakta hela familjen. I bästa fall stödjer anvisningarna tillgodoseendet av allas rättigheter.

Det är viktigt att spegla kommunens, landskapet eller välfärdsområdets instruktion för familjevård mot Institutet för hälsa och välfärds publikation *Ordnande av familjevård – rekommendationer till innehåll i instruktioner för familjevård*,¹⁵ där vägledning ges på både principiell och praktiskt nivå om hur hänsyn tas till hela familjehemsfamiljen.

16

Barns och ungas budskap till yrkespersoner ¹⁶

- Lär känna hela familjen, kom ihåg allas namn.
- Hälsa på alla, uppmärksamma också husdjuren.
- Kom ihåg att det vanliga familjelivet kan vara viktigare än bakgrunden.
- Säg inte åt oss vad en familj är.
- Var inte den som vet bäst.
- Kom ihåg att det påverkar oss alla hur umgänget för ett barn ordnas.
- Kom ihåg att vi alla har rätt att vända oss till myndigheten.

S

Tillbaka till innehållsförteckningen

¹⁵ Ordnande av familjevård ([julkari.fi](#)).

¹⁶ Kymenlaakson nuorten kehittäjäryhmä, 2018, sammandrag av Minna Ahokas.

3

Hur stärka
syskonrelationerna?

Miska Korpelainen

17

Barns och ungas budskap till familjevårdarna¹⁷

- Tala om hela familjen med yrkespersonerna.
- Ordna det så att hela familjen kan närvara vid mötena med yrkespersonerna.
- Samtala med barnen om vardagliga saker, känslor och viktiga händelser i livet.
- Ät tillsammans.
- Gör tillsammans.
- Gör ingenting – tillsammans.
- Säg inte åt oss vad en familj är.
- Var inte den som vet bättre.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

¹⁷ Erhållen information som sammanställts i projektet Vårt gäng.

Familjearbete

"Hos oss har vi två syskonpar som tidigare lekte endast sinsemellan, men nu har de hittat varann och är inte längre endast med sitt syskon. De har blivit en grupp."
(familjevårdare)

I det här avsnittet beskriver och utvärderar vi det arbete som Förbundet för Familjevård rf prövade på i projektet Vårt gäng¹⁸ under åren 2018–2019. Erfarenheterna kan fritt utnyttjas av både yrkespersoner och familjevårdare, och arbetssättet kan anpassas efter behov.

Under försöket träffade vi familjehemsfamiljerna i deras hem. Syftet med mötena var att stärka familjens gemensamma berättelse, öka familjemedlemmarnas ömsesidiga förståelse av familjens situation och stödja syskonrelationerna mellan barnen. Arbetet omfattade hela familjehemsfamiljen.

Vårt gäng-materialet till stöd för arbetet med familjehemsfamiljerna och det material som användes i familjearbetet finns samlat i [bilaga 2](#).

Teman i Vårt gäng-familjearbetet:

1. Lära känna varandra, nätverk
2. Familjens historia, nuläget, gemensamma berättelser
3. Träffar med barnen: gemensamma uppgifter för syskonen
4. Hela familjen inför syskonrelationerna
5. Familjens styrkor, respons, avslutande av arbetet
6. Träff med föräldrarna

I arbetet deltog åtta familjer, det vill säga totalt 24 barn och 16 föräldrar. Familjerna valdes utifrån telefonsamtal med familjevårdaren eller familjevårdarna om familjesituationen, familjens motivation att delta och möjligheten att förbinda sig till avtalade datum.

¹⁸ Arbetet planerades och handledes av socialarbetare Annemari Karjalainen från Vårt gäng-projektet och psykolog Tarja Janhunen (Psykologipalvelu Mielle). Kartläggningarna av familjearbetet gjordes av psykolog Rauni Nousiainen (Psykologipalvelu Poiju). I arbetet i familjer med många barn deltog även socionomstuderande Outi Mononen, praktikant i projektet Vårt gäng.

Som handledare säkerställde vi även att arbetsättet lämpade sig för de socialarbetare som ansvarade för de placerade barnens angelägenheter. Socialarbetarnas uppgift var att innan arbetet inleddes informera vårdnadshavare samt föräldrar som var delaktiga i det placerade barnets liv om arbetet i familjehemmet. För att underlätta arbetet fick de ansvariga socialarbetarna ett informationsblad som redogjorde för det centrala i det förestående arbetet.

Arbetet omfattade fem träffar med familjerna i deras hem. Träffarna var fem för att arbetet skulle kunna genomföras som en process och för att vi och familjemedlemmarna skulle ha tillräckligt med tid att lära känna varandra eftersom vi inte gjorde det sedan tidigare. Träffarna förlades oftast till tidig kväll efter att familjen hade kommit hem från skola och jobb. Träffarna skedde inte regelbundet, utan i intervaller på 1–4 veckor vid tidpunkter som passade familjen. Av träffarna riktade sig fyra till hela familjen och en till barnen. En träff varade cirka två timmar.

Vi hade med oss ett mellanmål, tallrikar och bestick. På detta sätt ville vi säkerställa att familjen inte behövde förbereda sig inför träffarna och att de inte heller hade något att städa upp efteråt.

Att ha med och servera mat gav även oss handledare en roll som aktör, och kring ätandet uppstod en naturlig samvarosituation. Tack vare den gemensamma matstunden blev handledarna mer ”människor” – i synnerhet för barnen var det viktigt att också vi åt.

Det tog en viss tid att ordna matserveringen, och anskaffningen krävde planering. Saft, kex och annat hållbart köptes i förväg. Färskvaror som karelska piroger, semlor, ost, smör, gurka, tomat och frukt köpte vi inför varje träff. Vi hörde oss för hos familjerna om eventuella matallergier, och de fick i viss mån också framföra önskemål. Till träffen med barnen fick barnen själva välja vad de ville äta.

För att kunna bedöma vilken verkan arbetet hade kartlades familjernas utgångsläge. Kartläggningen gjordes med Family System Test (FAST)¹⁹. FAST är avsett för psykologer och granskar familjens samspels- och maktrelationer i normala situationer, idealiska situationer och konfliktsituationer.

Tillsammans med familjevårdarna funderade vi i förväg ut innehållet för att kunna beakta för familjen viktiga och aktuella frågor. Vi kom överens med familjevårdarna om att vi fungerar som handledare och sköter serveringen, samt om arbetsupplägget och tidsschemat. Föräldrarna skulle delta i arbetet, men handledarna bar ansvaret.

¹⁹ Mer om testet och dess tillämpning i avsnitt 4.7.

Inför varje möte gick vi omsorgsfullt igenom med vilka metoder och verktyg vi skulle närma oss de olika temana med varje familj. Vad vi valde berodde bland annat på barnens ålder och familjens storlek. Efter träffarna gick vi sinsemellan igenom våra observationer och vilka av planerna som genomfördes. Det visade sig att arbetet krävde flexibilitet och det kunde även bli nödvändigt att ta till reservplaner. Gemensam diskussion och reflektion hjälpte oss att strukturera träffarna, ge utlopp för våra tankar och känslor och planera nästa träff. Träffarna anknöt tematiskt till varandra, och ofta föddes upplägget för nästa gång utifrån tankar som den föregående träffen väckte.

Att arbeta i par möjliggjorde mer exakta observationer, särskilt när vi träffade hela familjen, både vuxna och barn. När den ena av oss handledde, kunde den andra fokusera på att observera och göra anteckningar. Det var bra att kunna diskutera de tankar och känslor som träffarna väckte sinsemellan, och samtidigt fick vi möjlighet att fundera på vad som eventuellt behövde förbättras.

Varje familjeträff hade fast struktur:

Inledning – Arbete – Avslutning.

För inledningen reserverades 20 minuter, för arbetet cirka 1,5 timmar och för avslutningen 15 minuter.

Mötenas likartade, återkommande struktur hjälpte deltagarna, i synnerhet barnen, att uppfatta och strukturera arbetet. Rutinerna var avsedda skapa trygghet, vilket är särskilt viktigt när det gäller barnskydd.

Varje möte inleddes med det gemensamma mellanmålet. Förutom den symboliska betydelsen hade mellanmålet även en praktisk aspekt: ingen behövde börja jobba hungrig. Att samlas kring bordet erbjöd en naturlig plats för att byta tankar och ställa in sig på att arbeta. Under inledningen var det viktigt att höra samtliga familjemedlemmars tankar och åsikter. Efter mellanmålet plockade vi undan tallrikar och bestick och introducerade familjerna i dagens arbete.

I slutet av familjeträffarna samlades vi på nytt runt någon liten godbit för att sammanfatta träffen. Att äta något gott motiverade barnen – och kanske även de vuxna – att på nytt sätta sig ner för att diskutera de känslor och tankar som träffen hade väckt. Vissa träffar väckte många tankar, men ibland fanns det inte särskilt mycket att prata om. Till sist utvärderades träffarna av barnen som använde sig av tummen (tummen upp, halvvägs eller ner). När någon visade tummen var det lätt att ställa en följdfråga om vad det betydde för barnet att sätta tummen upp/halvvägs/ner.

4.1. Första träffen: Lära känna varandra och familjens nätverk

Första träffen

Mål:

Lära känna varandra, familjens sammansättning och nätverk

Arbetsätt:

En familjemedlem presenterar en annan, tidslinje, familjens nätverk i form av symboler, familjebild

Att beakta:

Fundera i förväg på vad du är beredd att berätta om dig själv för familjen.

Målet för den första träffen var att vi skulle lära känna varandra. Familjerna kände inte handledarna sedan tidigare så handledarna presenterade sig och berättade om hur arbetet går till. Handledarna redogjorde för arbetet men berättade även sådant om sig själva som var intressant för barnen, till exempel om sina syskon, sin familj och sina hobbyer. Det här var ett medvetet val för att vi ömsesidigt skulle lära känna varandra och för att familjen skulle uppfatta handledarna som verkliga människor.

Efter att handledarna hade presenterat sig presenterade familjemedlemmarna varandra. Tanken var att lätta på den spänning som både vuxna och barn känner inför att presentera sig själva. Vid behov ställde handledarna hjälpfrågor (t.ex. vad ett syskon har för hobby, vad hen gillar och inte gillar, vilken favoritmaten är, vad hen är bra på och vad man kan lära sig av hen). Under presentationen gjorde handledarna iakttagelser av hur barnen och de vuxna berättade om varandra (t.ex. om det var lätt för dem att sätta sig in i den andras situation eller hur mycket familjemedlemmarna visste om varandra). Både barnen och föräldrarna lyssnade med intresse på vad som berättades om dem och alla gick med på att berätta om varandra.

Med höstens familjer²⁰ gjorde vi ett familjeporträtt. Handledarna hade med sig olika bildkort bland vilka familjen tillsammans valde ut kort som beskrev alla familjemedlemmar. Arbetet inleddes med att familjemedlemmarna fick välja vilken färgs kartong de ville använda för bilden. Det ledde till förhandlingar, när en ville ha blå, någon annan röd och en tredje absolut höll för svart.

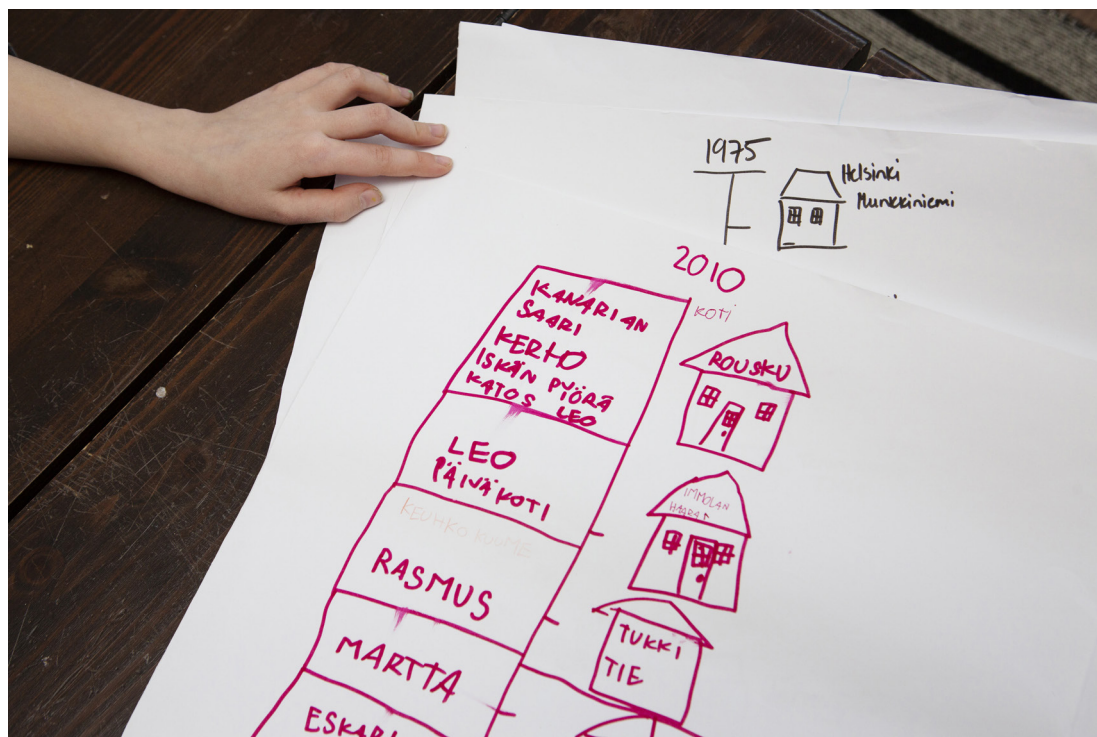

Familjemedlemmarna hamnade att tillsammans avgöra hur valet skulle ske och vilken färg de skulle välja. Uppgiften visade familjens sätt att besluta om besvärliga frågor, och handledarna kunde observera relationerna mellan syskonen. Något barn kunde till exempel säga "alltid ska vi välja det som den där vill". Ofta hjälpte föräldrarna barnen och de kom fram till ett beslut.

De flesta familjerna tyckte korten var intressanta och granskade dem ingående. För vissa familjer var det enkelt att välja kort och de valde tillsammans. I några familjer ville alla välja sitt eget kort. I arbetet med vissa familjer behövde handledarna vara observanta på att ingen berättade tråkiga saker om någon annan eller hånade. Familjerna limmade de valda bilderna på kartongen, och beslutade tillsammans hur de placeras i förhållande till varandra. Familjerna behöll familjebilden, och i vissa familjer sattes den upp på väggen eller kylskåpsdörren.

När familjebilden var klar började höstens familjer arbeta med en tidslinje. Alla familjemedlemmar fick ett eget papper (i minst storleken A3) där de skulle anteckna händelser, platser och personer som varit viktiga för dem under livet, från födelsen fram till dagsläget. Det här fick var och en göra på sitt eget sätt genom att teckna, skriva eller färglägga. För arbetet fanns papper samt tusch, färgpennor och kritor i olika färger.

Meningen med det här arbetet var att visa varje familjemedlems väg fram till denna familj och denna stund. Alla gjorde en egen tidslinje. Föräldrarnas linjer var givetvis längre och livet rymde omständigheter och händelser av många slag. Barnens linjer var kortare och de kollade med föräldrarna när saker och ting hade inträffat. Vissa tidpunkter, som flyttningar, när barnen kom till familjen och semesterresor, drog sig familjerna gemensamt till minnes. Handledarna hjälpte barnen med tidslinjerna och tillsammans diskuterade de vad som ska komma med på tidslinjen.

För vissa barn var det svårt att göra tidslinjen, eftersom de inte kom ihåg så mycket eller inte ville minnas vad som hänt. En av de unga sa att det var tråkigt att jobba med linjen, eftersom hen hade gått igenom så många händelser i livet att hen inte ville göra det på nytt då. I en av familjerna upplevde familjens biologiska barn att det inte hade hänt särskilt mycket i hens liv (t.ex. flyttningar) jämfört med de placerade syskonen. I en annan familj beskrev ett av de placerade barnen på ett utmärkt sätt vad som hänt hen på tidslinjen.

I slutet av träffen bredde familjerna ut tidslinjerna bredvid varandra och tittade på dem tillsammans. De samtalande om allmänna iakttagelser – till exempel om att föräldrarnas tidslinjer var långa och barnens olika i förhållande till varandra. Handledarna tog hand om tidslinjerna och tillsammans kom man överens om att gå igenom berättelserna nästa gång.

Tillsammans med **de familjer som deltog på våren** ersattes tidslinjen av färgstarka människo- och djurfigurer för att visa familjens sammansättning (Min familj, Learning Resources) med hjälp av tejpning-metoden. Familjerna fick i uppgift att med målartejp dra upp konturerna till sitt hem på matbordet eller ett underlag. I synnerhet barnen tyckte det var roligt att tejpna, men oftast var det föräldrarna som gjorde det praktiska arbetet. Efter att tejpningen var gjord fick familjemedlemmarna välja en människo- eller djurfigur för att beskriva sig själv och de övriga familjemedlemmarna och placera dem på ett sådant ställe på "planritningen" som kändes bra eller som ens egen eller där de ville placera sig i relation till de övriga familjemedlemmarna. Efter detta fick familjen fundera på andra viktiga ställen eller personer som ingår i deras nätverk. De valde symboler och tejpade ett ställe även för dem. Till sist berättade familjerna vilka och vad som finns med i deras uppställning.

Utöver hemmet och familjemedlemmarna markerade familjerna ofta också de placerade barnens biologiska föräldrars hem samt de placerade barnens och

Nina Kaverinen

familjehemmets släktingar, vänner, sommarstugor och hobbyer. Med hjälp av den här uppgiften blev viktiga ställen och personer synliga på ett konkret sätt och också det att ett barn har många hem. Det gjorde det möjligt för barnen att tala om viktiga saker. I familjer med små barn talade man till exempel om att olika hem har olika känslor och regler. Att synliggöra hemmen gav syskonen en möjlighet och lov att ställa frågor om hem som de inte kände och som de aldrig besökt. I vissa av höstens familjer hade tejpning-metoden eventuellt varit till större hjälp än tidslinjen för att gestalta för barnen viktiga personer och ställen. För placerade barn kan andra viktiga platser än familjehemmet vara pappas hem, mammas hem, far- och morföräldrarnas hem, äldre syskons egna hem, yngre syskons familjehem, den egna stödfamiljen, stugan och så vidare.

4.2. Andra träffen: Familjens berättelser, familjens vardag och känslor

Andra träffen

Mål:

Granska familjens historia och nuläge, skapa gemensamma berättelser

Arbetsätt:

Till exempel tidslinjer, känslokartan Väriskäs tunnekartta (Parisuhdekeskus Kataja), Smarta tankar och starka känslor-materialet (Pesäpuu ry), Tunteiden tuulimyly (Psykisk Hälsa Finland rf.) och korten Kissanpäivät (Pesäpuu ry)

Att beakta:

Fundera i förväg på hur du ska göra om det blir nödvändigt att begränsa berättelserna om familjen. Fundera också på hur de arbetsätt du planerar passar just den aktuella familjen.

Under den andra träffen med **höstens familjer** fortsatte presentationen av tidslinjerna. Först fick föräldrarna berätta. De berättade om familjens historia som oftast tog upp när barnen fötts eller flyttat in i familjen. Här blev det klart att familjens barn kände till eller kom ihåg endast lite av det de berättade. Barnen var intresserade av att höra bland annat om vad föräldrarna hade gjort som barn, vad de hade lekt i samma ålder och hurdana sociala relationer de hade haft. Vissa barn hade svårt att koncentrera sig på föräldrarnas berättelse, till exempel för att den var så lång.

Barnen fick i tur och ordning berätta sin egen berättelse och avslutningsvis fick de övriga familjemedlemmarna och handledarna ställa frågor. Om det verkade dra ut på tiden hjälpte handledarna den som berättade att fokusera på väsentliga saker.

Barnens tidslinjer visade att placerade barn hade upplevt många händelser och flyttningar i sitt liv som alla syskon inte kände till. Samtidigt kunde man se att familjens biologiska barn hade avsevärt färre händelser.

Utöver det förflutna tog den andra träffen även upp familjens nuläge. Familjemedlemmarna fick frågor om vilka i familjen som tillbringade mer tid tillsammans och vilka mindre. Därefter bildade familjerna grupper eller par så att de familjemedlemmar som av en eller annan orsak tillbringade mindre tid tillsammans fördes ihop. Föräldrarna placerades i olika grupper.

Paren eller grupperna fick röda, gula och gröna självhäftande lappar och familjemedlemmarna fick i uppgift att skriva ner sina tankar på dem. På gröna lapparna skrev de ned sådant som fungerade i vardagen, på de gula sådant de ville ha mer av och på de röda sådant de ville minska på.

När grupperna var klara samlades alla för att gå igenom de olidfärgade lapparna. Grupperna eller paren berättade i tur och ordning vad de ville minska på i vardagen (röda lappar), därefter berättade de om vad som fungerar i vardagen (gröna lappar) och till sist vad de vill ha mer av (gula lappar). Gruppernas tankar och önskemål gick nästan alltid i samma riktning. I många familjer ville man till exempel ha mer tid – både barn och föräldrar. Som avslutning på arbetet funderade familjen över vad de konkret kan göra för att ändra på saker och ting.

Med **vårens familjer** hann vi också stanna upp för en reflektion kring känslor. Vi funderade tillsammans över vad känslor innebär, var de kommer ifrån och hur de styr agerandet. Familjens uppgift var att fundera på vilka känslor det förekommer i deras vardag och vilka känslor familjemedlemmarna har lätt eller svårt att uttrycka. Som hjälp vid samtalen användes bland annat känslokartan Värikästä tunnekartta (Parisuhdekeskus Kataja), Smarta tankar och starka känslor (Pesäpuu ry), Tunteiden tuulimylyä (Mental Hälsa Finland rf) och korten Kissanpäivät (Pesäpuu ry).

Kissanpäivät-korten har två likadana kort för att uttrycka en viss känsla (t.ex. glad, lycklig, rädd eller förvirrad). I familjer med små barn använde vi korten som ett minnespel. Bildsidan vändes neråt och avsikten var att hitta par. Minnesspelet utnyttjades samtidigt för att identifiera känslor och klä dem i ord. När man vänder på kortet kan man stanna upp kring det. Då kunde en första fråga vara "Hur måntro katten på bilden känner sig?" Efter det kunde funderingarna gälla om man själv har haft samma känsla (När är du lycklig? Hur märker andra att du är lycklig?).

En familj använde sig av materialet Smarta tankar om starka känslor (Pesäpuu ry). Tillsammans med barnen och föräldrarna gick vi igenom konkreta situationer där känslorna hade svallat och behärsksningen svikit. Materialet hade konkreta frågor till hjälp för att strukturera situationen. För barnen i den aktuella familjen föreföll det svårt att fokusera på den konkreta situationen och de känslor den väckte. Ingen egentlig diskussion uppstod. Betydelsefullt här var att föräldrarna hjälpte barnen att reflektera över situationen. Föräldrarna fick på det här sättet nya frågor att använda sig av och en annorlunda modell för konfliktlösning.

I några familjer anpassade vi den andra träffen enligt familjernas behov, men med samma allmänna tema. I en familj arbetade den ena föräldern och en av handledarna med de små barnen, och den andra handledaren tillsammans med den andra föräldern träffande familjens äldsta barn. Vid träffen mellan föräldern och det äldsta barnet gällde samtalet familjemedlemmarnas olika roller och känslor.

En familj gjorde tidslinjen tillsammans och tejpade den på ett långt bord. Tidslinjen visade familjens och syskonrelationernas historia samtidigt så att familjen gemensamt kunde diskutera den. Tidigare hade det förekommit starka skuld-känslor i familjen. I synnerhet ett av barnen talade om sig själv som den som var skyldig till familjens situation. Tidslinjen visade emellertid konkret att barnet absolut inte kunde vara skyldigt till allt det hen tänkte – en del av det svåra hade ju förekommit redan innan hen var född.

Barnens och föräldrarnas minnesbilder av placeringen kunde skilja sig åt. Föräldrarna kom ihåg att de hade samtalat och funderat kring frågan, men barnen mindes nödvändigtvis inget av detta. Konkreta frågor som ställdes till alla (Vad minns du om den här tidpunkten? Vad minns du att vi diskuterade i den här frågan?) gjorde det möjligt att lyfta fram olika synvinklar och minnesbilder och att samtala om dem. Familjemedlemmarna fick möjlighet att föra fram sina åsikter och lätta sinnet från sådant som tyngt. På det här sättet blev många separata berättelser familjens gemensamma berättelse.

4.3. Tredje träffen: Gemensamma uppgifter för syskonen

Tredje träffen

Mål:

Vägleda syskonen till gott samspel

Arbetsätt:

Lekar, samtal, lyssna till berättelser, familjebild

Att beakta:

Vid denna träff är det särskilt viktigt att handledarna deltar fullt ut.

I den tredje träffen deltog endast barnen. Målet var att få barnen att agera tillsammans, beakta varandra och granska olika känslor som gällde syskonrelationer eller syskonskap. Föräldrarna fick stanna kvar för att följa träffen, men de flesta avlägsnade sig för att tillbringa tid på tu man hand.

Barnen fick välja serveringen på den här träffen och i alla familjer valde barnen pizza och läsk. Träffen började på välbekant sätt med att vi åt. Efter det stod uppgifterna i tur och vi berättade för barnen vad som kommer att hända.

Vi hade förberett olika uppgiftsstationer mellan vilka syskonen förflyttade sig med hjälp av olika lekar, till exempel hålla en ballong i luften medan de gick, blåsa en fjäder från plats A till plats B och att leda någon som har ögonen förbundna till sitt favoritställe.

De flesta barnen tyckte om blindgången, även om det var svårt. Barnen fick veta vem som var A och vem som var B. Först skulle A leda B till ett ställe som A tyckte är viktigt eller trevligt. Handledarna underströk att övningen handlar om förtroende och att den ska utföras tryggt. Den som leder ska göra det så att den andra tryggt kan följa med. När barnen väl var framme, berättade den som ledde varför hen valt platsen i fråga. Därefter bytte barnen roll.

Vid den första stationen skulle barnen ställa sig på ett stort papper (en uppslagen dagstidning eller ett bladderblocksark) så att ingens fötter rörde golvet. Efter varje gång det lyckades klipptes pappret itu. Ju mindre papper, desto färre fötter rymdes det på pappret och desto tätare stod barnen. Till slut bar barnen varandra på ryggen, stod på varandras tår och så vidare. Att rymmas på pappret var en lekfull och rolig lek som gav energi och som tränade gruppfärdigheter och balans.

Höstens familjer skulle vid den andra stationen hitta på olika lösningar till en påhittad konflikt mellan syskon: "Minni gör svåra matteläxor. Mamma kommer för att kolla och säger att Minni ska göra klart läxorna. Minni blir arg. Slänger böckerna i väggen och skriker. Vad händer härnäst?" Syskonen skulle fundera på vad som händer, men nästan alla upplevde att uppgiften var svår. Det blev allt mer oroligt, barnen började vitsa om uppgiften och funderade inte på svaren. En del av barnen sa att situationen leder till ett raseriutbrott. Från det kom vi in på vad som hjälper barnen att lugna sig. En del tänkte på musik, andra på att det lättar att gråta.

I **vårens familjer** valde vi den andra stationen utifrån familjens behov. Två familjer läste i tillämpliga delar berättelsen om detektiv Maxida Grävling (Pesäpuu ry) och Kun maasta sataa vettä (Holmberg 2002).

Det var lätt för de små barnen att identifiera sig med Maxida Grävlings berättelse och den vägen fundera på hur det känns att sakna någon. Kun maasta sataa vettä handlar om en liten rävunge som placeras i en lofamilj. Handledarna läste berättelserna högt. Alla – också tonåringarna – lyssnade tyst och koncentrerat. Efter läsningen fick de frågan vilka tankar berättelsen väckte, och efteråt samtalade man om familjens situation. Barnen fick till exempel en fråga om vad de kommer ihåg från placeringstiden, vad de vet om anledningen till placeringen och hur placeringen har känts. Som hjälp användes färdiga listor med känslor där barnen fick ringa in känslor som var bekanta för dem. Barnen ringade in bland annat orden lättad, glad och spänd. Därefter togs känslorna upp till diskussion. Berättelserna fungerar bra som broar till barnens känslor och egna upplevelser av att placeras.

En familj ordnade frågesport för syskonen som skulle försöka svara rätt på olika frågor (t.ex. vad är syskonets favoriträtt, framtida drömyrke eller vem som är den närmaste personen). Barnen skrev ner svaren på papper. Efter det skrev de vad de gissade att syskonet svarat på pappret. Till sist berättade barnen vad de svarat och vad de trodde att syskonet svarat. Efter det räknades poäng för rätta svar. Frågesporten blev lyckad och med hjälp av den var det enkelt att träna samspelsfärdigheter.

Den tredje stationen hade känslor som tema. Handledarna hade bland Psykisk Hälsa Finland rf:s kort om känslor- och kompisfärdigheter valt lämpliga kort som barnen skulle framställa som pantomim. Ett barn åt gången presenterade en känsla och de andra gissade. Alla barn hade möjlighet att göra detta, men ingen måste. Om det var svårt att gissa känslorna, deltog och hjälpte handledarna. I vissa familjer gjorde handledarna pantomimen ensamma eller tillsammans med ett barn. Den här delen tyckte barnen mycket om. Pantomimen inspirerade och det var roligt att gissa. Vissa barn var fenomenalt bra på att framställa och andra snabba att gissa.

Vid den fjärde stationen fick syskonen fota sig. Handledarna hade med sig rekvisita (t.ex. scarfar, glasögon, hattar, lösmustascher) som barnen fick klä ut sig i, och en Polaroidkamera. Syskonen funderade tillsammans på hur de ville klä sig, posera på bilden och var bilden ska tas. När planeringen och förberedelserna var klara och syskonen ställt upp sig för bild, tog en av handledarna bilden. Polaroidbilden var klar på några minuter. Bildframkallningen var för många en ny upplevelse, och bilden gick från hand till hand. I en del familjer var bilden gemensam, medan samtliga syskon i vissa familjer fick en egen bild av familjen.

Vid den femte stationen reflekterade syskonen med hjälp av kompisfärdighetskortet (Psykisk hälsa Finland rf) kring trevliga och besvärliga samspelsituationer sinsemellan. Kortet lades ut på bordet eller golvet och syskonen fick välja situationer som ofta upprepas mellan dem. Kortet återger situationer som till exempel att blänga, kalla vid öknamn, knuffa, förödmjuka och göra till åtlöje samt titta i ögonen, uppmuntra, be om förlåtelse och lugna. Syskonen valde tillsammans. När de hade gjort sitt val fick barnen berätta lite mer om korten. Om att göra till åtlöje sa ett barn till exempel att det är genant om någon berättar en hemlighet vidare för en kompis. Vissa av syskonen valde många kort som beskrev besvärliga situationer, men de upplevde inte situationerna som särskilt problematiska. Eventuellt tänkte de att syskonrelationer alltid är sådana eller så var det så åtminstone hos dem. Föräldrarna önskade emellertid att relationerna mellan syskonen skulle bli bättre och lugnare.

Med några barn ordnades en station om att må bra och lugna sig. Med hjälp av massagebollar masserade barnen varandra eller gav huvudmassage med hjälp av en "huvudskrapa". Med de unga innehöll stationen ingen massage eftersom unga ofta är mer noga med sina kroppsgränser och vill inte att någon rör vid dem.

Efter stationerna samlades alla kring en godbit för att prata om de tankar och känslor som stationerna hade väckt. Föräldrarna kom hem och barnen fick berätta vad de gjort också för dem.

Syskonstationerna fungerade bra med alla familjer. Barnen njöt av aktiviteterna tillsammans med handledarna, och det syskonen gjorde tillsammans fungerade bra. Utan föräldrarnas närvaro verkade relationerna mellan syskonen allmänt taget fungera bättre, och barnen både ville och kunde föra aktiviteterna framåt. På syskonträffarna kom det också fram sådana färdigheter hos barnen som handledarna inte tidigare hade lagt märke till. Under de gemensamma aktiviteterna berättade barnen om mångt och mycket och kom med förslag på vad man kunde göra. Några föreslog kurragömma, andra ville leka "Ett skepp kommer lastat" eller spela något för dem välbekant spel. Barnen i en familj höll en gypastund för handledarna.

4.4. Fjärde träffen: Hela familjen inför syskonrelationerna

Fjärde träffen

Mål:

Stöd till hela familjen för att stärka syskonrelationerna

Arbetsätt:

Korten Annorlunda syskonskap (projektet Annorlunda syskonskap),
Min tidsanvändning (Pesäpuu ry)

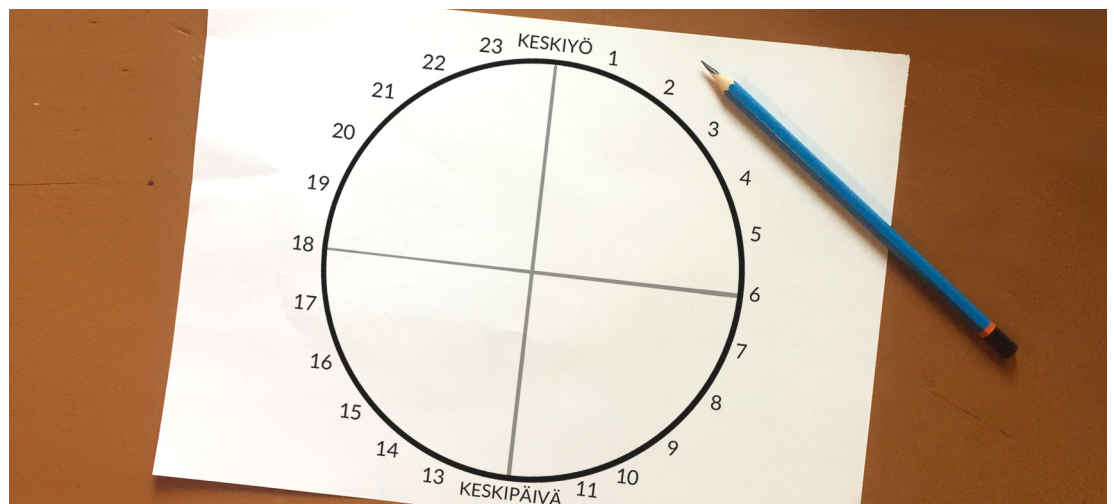
Att beakta:

Barnen orkar nödvändigtvis inte med debriefingsamtal.
Beslut i förväg hur ni ska förfara med samtliga familjer.

På den fjärde träffen samtalade hela familjen om syskonskap. Med hjälp av syskonkorterna (projektet Annorlunda syskonskap) tog familjen upp de tankar och känslor som syskonskap väckte. Alla citat på korten är genuina upplevelser, och på varje kort finns en mening som relaterar till annorlunda syskonskap. Handledarna valde i förväg ut vilka kort som skulle användas.

Handledarna lade ut de valda korten så att familjen såg dem och samtliga barn fick välja 1-3 kort, som de ansåg beskriva familjens syskonrelationer. Efter att barnen valt kort fick föräldrarna välja de kort som de ansåg beskriva barnens syskonrelationer. Efter det fick barnen presentera sina kort och handledarna ställde preciserande frågor. Barnen berättade om situationer när meningen rent praktiskt förekommer. Till sist fick föräldrarna med hjälp av korten berätta om sin syn på barnens syskonrelationer. Efteråt hölls en kort debriefing – anpassad enligt barnens ålder och energinivå just då – om de tankar korten väckte. Debriefingen lyckades inte alltid, eftersom barnen efter uppgifterna tappade intresset. Beroende på situation antingen uppmuntrade handledarna barnen att fortsätta eller hänvisade dem vidare till nästa lek eller någon annan sysselsättning.

I vissa familjer fyllde barnen med föräldrarnas hjälp i en dygncirkel med Pesäpuu ry:s "Min tidsanvändning" som mall. Föräldra-barnparen fick i uppgift göra separata dygncirklar som anger när syskonen träffas under dagen. Paren funderade även över hurdana dessa möten var.

Jonna Markkula

I en familj med två små barn fick föräldrarna i uppgift att tillsammans med barnen göra en separat dygncirkel över veckoslutet. Det ena barnet gjorde med hjälp av den ena föräldern en cirkel över veckoslutet hemma medan syskonet vistades hos sin biologiska familj. Det andra barnet gjorde på samma sätt med hjälp av den andra föräldern en cirkel över veckoslutet hos de biologiska föräldrarna. Dessa två cirklar visade på både lika och olika aktiviteter och göranden under veckoslutet. Det gav även föräldrarna ny information. De märkte att de inte rent konkret frågat vad barnet hade sysslat med hos sina biologiska föräldrar. Därför hade de inte heller pratat om det med syskonen.

Små syskon delar vanligtvis vardag, kompisar och besök. Om ett litet barn inte vet vart ett syskon är på väg eller vad det gör där, kan det skapa svartsjuka och ovisshet som barnet i brist på vetskap försöker lösa med fantasins hjälp. Dygncirkeln gjorde det möjligt att tala om olika saker rent konkret. Handledarna frågade: Vad gör du på morgonen? Med vem? Vad händer sedan? När äter ni? Vad äter ni? Vem lägger dig? Vilka ritualer har ni när du ska lägga dig? De konkreta svaren ökade den gemensamma förståelsen. Barnen var inte längre förvirrade, och behövde inte vara avundsjuka på sådant de inbillat sig, när de nu de visste vad den andra på riktigt gjorde under veckoslutet.

I en del familjer fick barnen på måfå ta papperslappar ur en liten påse. På lapparna fanns en fråga som gällde familjen eller syskonskap. Frågorna var till exempel "vem tycker om att rita?", "vem är bra på att trösta andra?" eller "vem är bra på att visa ilska?". Den här uppgiften var särskilt väl lämpad för familjer med små barn.

4.5. Femte träffen: Familjens styrkor, respons och avslutning

Femte träffen

Mål:

Ge familjen egenkraft, kontrollerat avslut av arbetet

Arbetsätt:

Styrkekort (Pesäpuu ry), skriftlig respons till familjen, responsblankett²¹

Att beakta:

Att höra positiv respons kan väcka många slags känslor hos familjemedlemmarna.

På den femte träffen fokuserade vi på familjens styrkor, drog oss till minnes de tidigare träffarna och samlade in respons på arbetet av familjerna. Det fanns tre slag av responsblanketter: en för föräldrarna, en för ungdomarna och en för barnen. Handledarna hjälpte de minsta barnen att skriva svaren på blanketterna och lekte med dem medan föräldrarna fyllde i sina blanketter.

Efter att alla hade fyllt i responsblanketterna var nästa uppgift att hitta familjens styrkor med hjälp av styrkekorten (Pesäpuu ry).

²¹ Blanketterna hittas i [rapporten om familjearbetet](#).

Handledarna berättade vem som stod först på tur och bad de övriga familjemedlemmarna välja 1–3 styrkekort för personen i fråga. Personen fick sätta sig för att i lugn och ro vänta på vilka styrkor familjemedlemmarna valde för hen. Efter att familjemedlemmarna hade valt korten, berättade de i tur och ordning vad de hade valt. Vissa familjemedlemmar motiverade sitt val, och av vissa bad handledarna om närmare motiveringar. Därefter frågade handledarna personen om det kommit fram något som överraskade eller som kändes välbekant och träffande. Efter det stod nästa familjemedlem på tur, och på så sätt gick man igenom alla i tur och ordning.

Om det kändes svårt för ett barn att lyssna på styrkorna, visade handledarna på olika sätt att hantera känslor, som till exempel att sluta ögonen eller vända ryggen mot de övriga. En del av barnen nedvärderade sig själva och behövde handledarnas stöd för att lyssna på det positiva som sades om dem.

För familjerna var det viktigt att stanna upp inför styrkorna. Det var också viktigt för föräldrarna att höra hur barnen såg dem. För många barn (och kanske också vuxna) var det svårt att ta emot positiv respons, men samtidigt även viktigt. Föräldrarna berättade fina saker om sina barn och motiverade sina val med praktiska exempel. Också syskonen valde träffande styrkor för varandra. Handledarna hade ansvaret för att se till att familjen letade efter och hittade styrkor hos alla och att styrkorna inte användes för att förlöjliga någon. I en familj behövde syskonen påminnas om att komma ihåg att fokusera på styrkor, och inte på att leta efter vad den andra åtminstone inte är. Flera familjemedlemmar sa att de fäste alltför lite uppmärksamhet vid goda och välfungerande saker i vardagen och ännu mer sällan berättar för de andra vilka deras styrkor är. Med hjälp av den här uppgiften kom det under samtals gång på ett trevligt sätt fram helt nya drag hos familjemedlemmarna. Tidigare hade vi inte fått ta del av hur föräldrarna roar barnen och vilka små upptåg som förekommer i vardagen.

Vid träffens slut ville handledarna göra responsen interaktiv. Eftersom familjen hade gett respons på arbetet, ville också handledarna ge familjen respons. Handledarna hade skrivit ner personlig resurstärkande respons på ett kort till varje barn som barnen fick. Också föräldrarna fick ett gemensamt responskort. Handledarna ville även tacka familjerna för att ha deltagit i arbetet och de fick till exempel biobiljetter, presentkort eller brädspel.

4.6. Träff med föräldrarna

Sjätte träffen

Mål:

Granska familjens situation, svara på föräldrarnas frågor

Arbetsätt:

Samtal, skriftligt sammandrag av arbetet

Att beakta:

Avtala med familjen om en tidpunkt när stödet för syskonskap och behovet av det granskas nästa gång.

I och med att familjearbetet gick vidare märkte handledarna att det skulle vara bra att avsluta arbetet med att träffa enbart föräldrarna. Ett samtal vuxna emellan möjliggjorde annorlunda frågor och respons för båda parterna. För handledarna gav träffen möjlighet till preciserande frågor om något de funderat på och att få höra hur föräldrarna upplevde familjens situation under och efter arbetet.

För föräldrarna blev vuxendiskussionen en möjlighet att på ett annorlunda sätt reflektera kring sitt eget föräldraskap och familjens situation. Handledarna gav föräldrarna respons på arbetet och tips för vardagen om hur man kan stärka syskonrelationerna. De funderade tillsammans på till exempel hur och när föräldrarna kan prata med syskonen om vad barnen gjort under veckoslutet då de var på olika ställen. I en annan familj funderade man på hur man kan ge ett barn både egen tid med en förälder och gemensam tid med syskon och föräldrar i vardagen. Föräldrarna funderade även på hur de kan hjälpa barnen att tala om känslor, hur de kan stödja familjens biologiska barn i syskonskapet, vad de kan göra tillsammans med barnen och hur de samtalar med barnen om tankar syskonskapet ger upphov till och känslor som den annorlunda vardagen väcker.

Handledarna skrev sammandrag över arbetet till varje enskild familj och familjevårdarens ansvariga anställda. Sammandraget utgjorde avslutning på hela arbetsprocessen och underlag för samtalet vid träffen med föräldrarna. Det upplevdes ge transparens i arbetet och samtidigt utgjorde det information till de instanser som var ansvariga för stödet till familjehemmet. Sammandraget blev också en konkret sak som familjen behöll som ett minne av arbetet.

4.7. Utvärdering av arbetet

I den respons som samlades in på den femte träffen gav alla familjemedlemmar positiv respons för arbetet i dess helhet. Barnen svarade på alla fler-valsfrågor, men de öppna frågorna var för vissa av dem svåra, eller så kom de inte på något svar.

Enligt responsen var det viktigaste för barnen att göra något tillsammans med familjen, godsakerna och lekarna samt de positiva förändringarna i familjen. Vissa barn upplevde positiva förändringar i syskonrelationen, vissa kunde inte svara på frågan, och vissa märkte inga förändringar.

De flesta barnen gav metoderna och verktygen vitsordet bra eller mycket bra. De bästa vitsorden fick pantomim om känslor och syskonkortet. Några enstaka dåliga vitsord förekom också. Någon tyckte till exempel inte om korten och någon annan inte om att framställa känslor. Enligt vissa barn pratades det för mycket. Sammantaget tyckte de ändå om metoderna. Barnen deltog ivrigt i träffarna vilket motiverade föräldrarna och handledarna. Många av barnen sa att det var ledsna över att träffarna tog slut.

För föräldrarna var det viktigaste samvaron med familjen, handledarnas medhavda mellanmål och matstunden tillsammans, barnens engagemang och det att man beaktade hela familjen i arbetet. Många föräldrar upplevde det också som viktigt att de hade insett nya saker om familjen och att det hade skett positiva förändringar i syskonrelationerna. De flesta föräldrarna berättade att arbetet hjälpte barnen att uttrycka sina tankar och känslor i ord. Föräldrarna gav bra respons på metoder och verktyg. Alla vuxna och barn som deltog i arbetet rekommenderade arbetet även för andra familjer.

Föräldrarnas respons gav även förslag på vad som kunde förbättras. Många föräldrar ansåg att träffarna kunde ha varit fler och med tätare intervaller. Vissa föräldrar ansåg att mängden aktiviteter och uppgifter på träffarna var lämplig, vissa ansåg att det var relativt mycket att göra på en kort tid. Några föräldrar skulle ha önskat mer tid för samtal samt träffar som var riktade endast till barnen. Framöver önskade föräldrarna att få stöd för sin familj av till exempel en psykolog eller möjlighet att komma loss från vardagen tillsammans med hela familjen. För barnen önskades det kamratstöd för syskonrelationerna.

Utöver responsen som samlades in från familjerna utvärderades arbetet med testet FAST. Testet Family System Test (FAST) är avsett för psykologer och med det studerar man familjens gränser och familjemedlemmarnas samspel som visar känslö- och maktstrukturer. Familjerelationerna kategoriseras enligt FAST:s två huvuddimensioner – kohesion och hierarki – i balanserade, balanserade-labila och obalanserade familjerelationer.

I testet karaktäriseras balanserade familjesystem av nära relationer mellan familjemedlemmarna och en relativt jämnt fördelad beslutsrätt, som anpassas efter barnens ålder och situationen. Sådana familjer anses må bra. I balanserade-labila familjerelationer är kohesionen och hierarkin i obalans. I vissa situationer mår familjemedlemmarna bra, i andra dåligt. I obalanserade familjesystem finns ingen egentlig närhet eller hierarki mellan familjemedlemmarna. Relationerna är likgiltiga och splittrade.

Familjesystemet kan vara tillåtande, auktoritärt eller oengagerat beroende på om det finns mycket eller lite av närhet och inflytande. I tillåtande familjesystem finns mycket närhet, beslutsrätten är alltför jämnt fördelad.

Detta kan leda till otrygghet och obalans mellan barnen och föräldrarna. I en auktoritär familj finns det närhet, men utövandet av makt är oflexibelt och agerande och handlande leds av de vuxna. I oengagerade familjesystem ser man till de externa strukturerna, men värme och närhet mellan familjemedlemmarna finns det endast lite av.

Målet med familjeträffarna i projektet Vårt gäng var att stärka familjens gemensamma berättelse, öka familjemedlemmarnas ömsesidiga förståelse av familjens situation och stödja syskonrelationerna mellan barnen. Både i början och slutet av arbetet gjordes en FAST-bedömning för att kunna bedöma vilken inverkan arbetet hade på familjens känslö- och maktstrukturer. Slutsatserna baserade sig på FAST-protokollen och på intervjun och observationerna i bedömningssituationen.

Utifrån FAST-bedömningarna av familjerna kan man konstatera att familjerna efter arbetet hade en klarare gemensam uppfattning om vilka som hör till familjen. Familjens gemensamma berättelse och ömsesidiga förståelse stärktes. En stor del av föräldrarna upplevde att FAST beskrev familjens vardag på ett bra sätt och synliggjorde familjemedlemmarnas relationer. Familjerna diskuterade familjens regler och vilken ställning och betydelse den biologiska familjen har för ett placerat barn. Allmänt taget deltog barnen aktivt i FAST-testet och berättade om sina tankar och åsikter.

I en del familjer stärktes syskonrelationen under arbetets gång. Alla upplevde att barnen hade hittat sin plats i syskonskaran bättre och grälen minskat. Också föräldrarna hade fått verktyg för välfungerande vardagsrutiner, för att reda ut gräl, lugna ner känslor och stödja syskonens och familjens gemensamma lekar. Föräldrarnas samarbete i konfliktsituationer hade i vissa familjer blivit bättre.

Samtidigt gick det inte att utifrån FAST-bedömningarna visa att familjearbetet skulle ha haft någon direkt effekt på känslö- och maktrelationerna mellan familjemedlemmarna. Det är förståeligt eftersom familjeträffarna var relativt få (fem besök), FAST upptäcker lätt situationsbundna verkningar på familjens samspeletsrelationer och den tidsperiod inom vilken bedömningarna gjordes var kort. Dessutom är det bra att komma ihåg att FAST inte är ett normativt test utan snarare ett beskrivande bedömnings- och arbetsverktyg.

Enligt bedömningen rapporterade familjerna relativt få fasta och nära relationer inom familjesystemet. Det kan bero på till exempel familjens relativt nya sammansättning, barnens ålder och barnens psykiska eller neuropsykiatriska utmaningar. I de nya familjesystemen hade det nödvändigtvis inte hunnit uppstå emotionell närhet. För barn i tonåren var den emotionella närheten mellan familjemedlemmarna mindre än för yngre barn. Dessutom var de psykiska och neuropsykiatriska utmaningarna i en del familjer så stora att det för hela familjen upplevdes som svårt att agera tillsammans, varför uppgifterna gjordes i mindre grupper. Familjerna övade att göra och leka tillsammans lite i taget.

Nästan i alla familjer önskade både barn och vuxna mer gemensam tid och mer gemensamma aktiviteter. I ideala situationer valde familjerna gemensamma stunder för att koppla av hemma och på stugan, godsaker, gemensamma matstunder, resor och utflykter.

När man beaktar beslutsrätten är situationen för familjehemsfamiljerna utmanande. FAST-materialet visade att barnen i flera familjer hade velat besluta mer än vad som var önskvärt. Det här är förståeligt för placerade barn har ofta i alltför hög grad fått förlita sig på sig själva och sina egna beslut. Placerade barn har emellertid nytta av att familjevårdarna beslutar om de stora sakerna i vardagen. Familjevårdarna i vissa familjer berättade att de hade utvidgat de vuxnas ledarskap och föräldrarnas samarbete under familjearbetet. Barn som har neuropsykiatriska utmaningar eller traumatiska upplevelser behöver särskilt mycket skydd, förutsägbarhet och upprepade rutiner. Då framhävs den vuxnas roll som beslutsfattare. Besluten kan emellertid fattas flexibelt och barnen delta enligt ålder och förmåga.

Utifrån FAST-bedömningen kan inga generella slutsatser dras eftersom familjerna som deltog i bedömningen var så få (8 st.) och deras sammansättning och situation mycket olika. Dessutom är det omöjligt att veta vad allt som påverkar en familjs situation. Vi kan emellertid konstatera att familjearbetet i Vårt gäng-projektet fick familjemedlemmarna att agera tillsammans och reflektera över hurdan deras familj är. Alla familjemedlemmar fick sin röst hörd, och FAST-testet och de relaterade samtalen gav värdefull information om familjernas vardag, gemensamma önskemål och drömmar, om hur man löser konfliktsituationer samt hur besluten i familjen fördelas mellan barnen och föräldrarna.

Laura Oja

Familjearbete i familjer med barn under skolåldern

I det här kapitlet beskrivs Förbundet för Familjevård rf:s arbete i familjer med barn under skolåldern. Erfarenheterna kan fritt utnyttjas av både yrkespersoner och familjevårdare och arbetssättet kan anpassas enligt behov.

Eftersom det egentliga familjearbetet inkluderade lite större barn, ville vi försöka arbeta separat med barn under skolåldern. I det här arbetet deltog en familj med två vuxna personer och fyra placerade barn, där två av barnen hade placerats i familjehemmet relativt nyss. Av barnen var två under skolåldern.

Vi kontaktade familjevårdaren per telefon innan träffarna inleddes. Avsikten var att lära känna familjen och höra vad familjen önskade sig av arbetet. Dessutom gick vi igenom familjens berättelse och avtalade om ett planeringsbesök.

Planeringsmötet hade inget särskilt program utan handledarna lärde känna barnen genom att vara närvarande och samtala med dem. Barnen visade sina leksaker och sitt hem. Handledarna fick information om familjens vanor och regler och fick av föräldrarna och barnen idéer för det fortsatta arbetet. Under besöket fick barnen lära känna handledarna vilket minskade deras spänning inför arbetet.

I den aktuella familjen tävlade de mellersta barnen om mammans uppmärksamhet. Barnen hade placerats i familjen vid olika tidpunkter och det var svårt för dem att agera tillsammans. Vissa barn hade i förhållande till sin ålder avsevärda förståelsesvårigheter. Det var alltså särskilt viktigt att beakta att aktiviteterna var enkla nog för alla barn för att undvika konkurrens och frustration.

Varje träff inleddes med ett gemensamt mellanmål som handledarna hade med sig. Det egentliga arbetet inleddes med en ramsa: "Nya barn flyttade in hos oss, syskon förstås. Jag har en syster och bror, här börjar vår gemensamma tur."²²

Efter ramsan spelade blandade lag av barn och vuxna minnesspel. Efter det följde arbete i 45–60 minuter på ett varierande tema. Till sist fick barnen lämna respons genom att placera en leksak på en emoji som beskrev den egna känslan.

Arbetet avslutades också med en ramsa: "Vi är redan goda vänner, bättre blir vi – så vi känner." Hela träffen avslutades med att alla tillsammans åt något gott och pratade om hur arbetet kändes.

5

Familjearbete
i familjer med barn
under skolåldern

5.1. Första träffen: Min familj, lära känna varandra

Handledarna, föräldrarna och barnen lärde känna varandra med hjälp av en lek där var och en i tur och ordning gjorde en rörelse som de övriga sedan skulle göra på samma sätt. Diskussionen vid mellanmålet handlade om var handledarna kom ifrån och vad som stod på träffens program. Samtidigt kom man överens om gemensamma regler. Reglerna utformades i positiv anda, och beskrev det önskade agerandet i stället för förbud.

Aktiviteterna började med inledningsramsan och nästa punkt var minnesspelet om barnets rättigheter (Förbundet för mödra- och skyddshem). Barnen fick bilda lag så att den yngsta och äldsta var i samma lag. De mellersta barnen bildade ett eget lag. Efter det fick alla bygga ett eget hem med Duploklossar och presentera det för de andra. Barnen fick själv avgöra vem de ville att skulle bo i deras respektive hem och placera in dem där. I detta arbete tillämpades Pesäpuu ry:s arbetsätt för att utveckla barns delaktighet som går ut på man bygger utifrån olika teman i berättelsen om giraffen Bravo.

Den vars tur det var att berätta hade ett flygplan i handen. Flygplanet gick vidare till nästa på tur. Flygplanet gjorde det lättare att vänta på turen. Det gjorde det mer konkret att var och en får sin tur.

Alla barn njöt av att presentera sitt arbete och använde tid för det. De lyssnade även uppmärksamt på de andras berättelser och ställde frågor. Avsikten var att fortsätta med en uppgift till men eftersom barnens koncentration började svikta, blev det respons och avslutningsrutiner i stället.

Emilia Säles

5

Familjearbete
i familjer med barn
under skolåldern

5.2. Andra träffen: Syskonskap

Vid mellanmålet samtalade vi om vad som hänt mellan besöken. På den andra träffen spelade alla ett minnesspel med kort gjorda av Vårt gäng-vykort. Efter det ritade var och en teckning på temat "mitt syskon". När teckningarna var klara, presenterade barnen dem för varandra. Föräldrarna presenterade sina släktingar och berättade om dem för barnen.

Därefter gick de yngsta barnen tillsammans med mamman igenom syskon-temat med hjälp av Pesäpuu ry:s bok Miuku Pörrönen. Valet föll på denna bok eftersom placeringen var relativt ny för dessa barn. Med hjälp av känslkortet Kissanpäivät av Pesäpuu ry fick de lära känna olika känslor.

De äldre barnen lärde känna syskonkortet i projektet Annorlunda syskonskap tillsammans med pappan. Det näst äldsta barnet sa att det kändes tråkigt att delas i grupper, men förstod varför när hen hörde vad man tänkte göra. Tillsammans med de två äldre barnen var det möjligt att behandla temat på ett sätt som skulle ha varit alltför krävande för de yngre barnen.

5.3. Tredje träffen: Känslor, insamling av respons

Minnesspelet på den här träffen var Kissanpäivät av Pesäpuu ry. Därefter stod en pantomim med korten för känslor- och kompisfärdigheter (Föreningen för Mental Hälsa i Finland) på tur. Barnen framställde pantomimen först ensamma, därefter med en förälder och till sist även tillsammans utan hjälp av någon vuxen. Stämningen bjöd på skratt och uppmuntran.

Handledarna hade skrivit ut färgläggningsskildrar enligt barnens intressen. Uppgiften var att med olika färger färglägga känslor på de ställen där barnen tyckte att de kändes. Barnen tyckte att det var svårt att hitta färgen för känslan, men kunde mycket bra säga var olika känslor enligt dem kändes och i vilka situationer figurerna på teckningarna upplevde dessa känslor.

Till sist modellerade de Föreningen för Mental Hälsas totemdjur av självhårdande modeller. Familjen läste först alla dikter som beskrev djuren och funderade sedan vilket djur som passar vem. Alla modellerade ett eget djur och olika saker till det. Det hittades åtminstone ett beskrivande totemdjur för var och en.

5.4. Familjens respons

Före arbetet hade familjerna önskat att arbetet ska stärka relationerna mellan syskonen och ge verktyg för detta i familjens vardag. I responsen efter arbetet önskade de längre träffar och fler tillfällen för att familjen och handledarna ska hinna lära känna varandra bättre. Enligt föräldrarna syntes det i barnens beteende att de var spända inför mötet med nya människor.

Uppgiften att färglägga känslor upplevdes som alltför svår, men de övriga uppgifterna sågs som utmärkta. Enligt föräldrarna ledde arbetet till diskussioner om syskonrelationer och familjebildning mellan träffarna. Under dessa diskussioner byggde familjen på sin gemensamma berättelse.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

5

Familjearbete
i familjer med barn
under skolåldern

Barnen hade funderat på syskonskap då alla inte har samma mamma. En av föräldrarna upplevde sig ha fått metoder och uppmuntran för att uppmärksamma en viktig sak i vardagen. Hen rekommenderade "absolut" arbete med handledning för andra familjer.

Enligt barnen var aktiviteterna och uppgifterna tillsammans med syskonen särskilt roliga. Barnen kunde inte bedöma om deras syskonrelation hade förändrats under arbetet. Tre av barnen rekommenderade träffar för andra barn och familjer. Ett av barnen svarade inte på den här frågan. Alla barnen önskade att handledarna skulle ha besökt dem på nytt.

Familjen fick ett sammandrag över arbetet som innehöll handledarnas observationer under arbetet. Handledarna skickade ett tackkort till familjemedlemmarna.

5.5. Handledarnas iakttagelser och rekommendationer

Barnen koncentrerade sig bra på arbetet och var mycket intresserade av allt. Tidpunkten för träffen direkt efter skolan eller dagis bjöd på utmaningar, men var sannolikt en realistisk tidpunkt eftersom kvällar och veckoslut i barnfamiljer är upptagna med hobbyer och andra schemalagda aktiviteter. Situationen var lugnare när båda föräldrarna deltog i arbetet och barnen verkade inte tävla om uppmärksamheten. På den sista träffen när pappan inte var närvarande blev barnens ständiga behov av mammans uppmärksamhet synlig.

Familjen hade utmaningar i fråga om de mellersta barnen och arbetet hjälpte dessa barn att förstå varandra bättre. Enligt en av föräldrarna skulle det näst äldsta barnet inte till vardags ha orkat vänta så länge att den näst yngsta hunnit berätta allt om sitt Duplohus. Barnen fick även uppleva gemensamma fina stunder under arbetet, till exempel då de uppförde sina kompisfärdigheter.

Vid arbetet med barnen under skolåldern var det viktigt att vi ändrade på upplägget om någonting verkade vara alltför svårt. I det här arbetet var det också viktigt att ge akt på stämningen på ett annat sätt för att veta hur vi skulle gå vidare. Barnen var emellertid i en ålder då de är lätta att engagera och de var verkligen uppriktiga. Besöket på två timmar verkade vara den maximala tid de orkade koncentrera sig. Den sista gången hade för många aktiviteter, och framöver är det bra att fördela dem på två gånger.

Vi handledare var av samma åsikt som familjen att träffarna kunde ha varit fler. Vi kände inte familjen i förväg och det hade varit bra att ha mer tid att lära känna varandra.

Med barn under skolåldern fungerar tydliga och enkla uppgifter och aktivitetsbaserade uppgifter bäst. En del av aktiviteterna och uppgifterna kan gärna planeras så att de kan genomföras även ute.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

Vårt gäng-grupper

Vårt gäng-syskongrupperna startade i Kymmenedalen, närmare bestämt i en grupp för unga som initierades av Kymenlaakson Perhehoitajat. Till en början var gruppens uppgift att producera erfarenhetsbaserad kunskap för utveckling av familjevården. Med tanke på detta ville man höra alla unga som berörs av familjehemslivet. Alla unga i familjehem inbjöds till gruppen oavsett bakgrund.

Redan den första träffen visade hur viktigt det är att alla unga i familjehem får dela vardagen i familjehemmet med andra på ett jämbördigt sätt. De unga ansåg inte att det var nödvändigt att under presentationen få veta vem av dem som är placerad och vem som är familjens biologiska eller adopterade unga. De unga upplever att deras gemensamma vardag är mer än olika bakgrunder. De unga har i den gemensamma gruppen möjlighet att känna sig jämbördiga med andra unga med en likadan vardag just då. Jämbördighet gör det möjligt att dela erfarenheter och information i växelverkan. Det ger känslan av att inte vara ensam i sin situation.

De unga i syskongruppen Vårt gäng i Kymmenedalen förklarade vikten av en gemensam grupp för alla med att den vidgar synvinklarna. Det var till exempel viktigt för de unga att få höra att ett småsyskon från ett barnhem inte hade förstått att alla barn i familjen har egna leksaker – i barnhemmet hade hen delat alla leksaker med de andra barnen. Delade erfarenheter gjorde att de unga bättre förstod både sitt eget och syskonens beteende.

Deltagandet i gruppen ledde till att diskussionerna ökade även hemma. Till exempel hade en familjevårdsfamiljs biologiska barn börjat samtala med sina föräldrar om sina känslor för familjehemssyskonen. Gruppen hade liksom "öppnat fönstret" för att lyfta fram de egna känslorna även utanför gruppen. I barnfamiljers hektiska vardag är det lätt hänt att inte vara uppmärksam nog på de utmaningar som gäller syskonskap. I gruppen finns det tid för reflektion, som på ett naturligt sätt via barnen och de unga även kan bli en del av vardagen i familjen. Föräldrarna till unga som deltagit i gruppen har gett positiv respons på detta.

6.1. Start av gruppverksamhet

Vårt gäng-grupperna har alltid två handledare. För att gruppen ska kunna kallas Vårt gäng-syskongrupp ska båda handledarna ha avlagt Vårt gäng-grupphandledarutbildningen som Förbundet för Familjevård rf ordnar²³. Både offentliga och privata aktörer kan sända deltagare till utbildningen. De som deltar i utbildningen bör helst ha tidigare erfarenhet av att leda någon slags grupp eftersom Vårt gäng-grupphandledarutbildningen inte tar upp grunderna i att handleda grupper.

²³ Närmare uppgifter om utbildningen [Koulutukset – Perhehoitoliitto](#).

Däremot fokuserar utbildningen på principerna och praxis i Vårt gäng-grupperna och de blivande handledarna får lära känna sina egna uppfattningar och erfarenheter av syskonskap. Samtidigt är det önskvärt att deltagarna planerar gruppverksamhet även i praktiken under utbildningens gång. Förbundet för Familjevård administrerar en öppen arbetsplattform för utbildade handledare där de kan hålla kontakt med varandra och där det finns exempel på till exempel aktivitetsbaserade övningar.

För en organisation som ännu inte har handledare som avlagt Vårt gäng-grupphandledarutbildningen är det viktigt att skicka sådana personer som man tänker att ska leda grupper tillsammans framöver. Den sändande organisationen ska även ordna plats för grupperna att träffas och serveringen och betalar gruppens ledare ett arvode om träffen inte sker under betald arbetstid. Om organisationen vanligtvis betalar sina arbetstagare reseersättningar är det bra att betala dessa enligt egen praxis även till grupphandledarna.

Vårt gäng-grupperna tar upp frågor som hänför sig till vardagen i familjehem. För de placerade barnens del talar den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om deltagandet med barnets föräldrar och vårdnadshavare och beslutar om barnet kan delta i gruppen. I ett familjehem kan det finnas barn placerade av flera kommuner. I fråga om alla barn behövs det samtycke av den ansvariga socialarbetaren.

Innan gruppen startar ska det avtalas om

- gruppens ledare och deras arvoden
- gruppverksamhetens villkor, som
  - antal grupper
  - minimi- och maximiantal deltagare
  - vilken åldersgrupp barn/unga som tas med i grupperna
- ansvar som
  - lokaler och servering
  - information om när grupperna börjar och deras verksamhet
  - utredning av lov för placerade barn (samtycke av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter till att barnet deltar i gruppen)
  - utredning av deltagarnas allergier, behov av särskilt stöd och annat som behöver beaktas i verksamheten

Verksamheten i Vårt gäng-syskongrupperna bygger alltid på frivillighet. Man kan delta i gruppen tillsammans med syskon eller ensam, och var och en har rätt att delta på det sätt hen önskar. Man behöver inte dela sina erfarenheter med andra och de olika temana behandlas som fenomen, som gör det enklare att se temat utifrån och reglera sin känslor. Olika aktivitetsbaserade metoder stödjer för sin del temabehandlingen och bidrar till att öppna upp olika synvinklar. För vissa är det naturligt att öppet dela sina känslor, medan andra kan få mycket av gruppen enbart genom att lyssna till andra.

Absoluta villkor och principer det inte görs avkall på i gruppens verksamhet är förtroende och en trygg atmosfär. Därför kommer man vid gruppstart överens om spelreglerna, som att respektera varandra och vars och ens åsikt samt konfidentialitet. Trots att verksamheten är frivillig ska alla som deltar i gruppen förbinda sig att iaktta dessa regler. Även om barn och unga har rätt att berätta om sitt liv på sitt eget sätt, är det viktigt att de förstår att det i deras berättelser även finns andra människor som de då kan komma att berätta om.

Med två handledare blir det möjligt med aktivitetsbaserade arbetsmetoder och gemensam reflektion mellan handledarna. När handledare utses bör särskild vikt fästas vid att de inser vilka utmaningarna i syskonrelationerna i familjehemsfamiljer är och har förmåga att lyssna och stödja i svåra situationer. Arbetet tillsammans med barnen och de unga ska vara naturligt, och handledarna ska kunna agera även tillsammans med barn och unga med särskilda behov på så sätt att de känner sig trygga och hörda.

De unga som deltog i utvecklargruppen i Kymmenedalen har framfört en önskan att de personer som beslutar om deras angelägenheter inte ska leda den Vårt gäng -grupp som de deltar i. Det är viktigt att den här önskan respekteras för att utgångsläget i gruppen ska inge trygghet och förtroende. Det är också möjligt att det inte stör ett visst barn eller en viss ung person att till exempel den egna socialarbetaren deltar i gruppen. Om man tar reda på vad barnet anser i förväg, finns det inga hinder för detta arrangemang heller.

I Vårt gäng-gruppen tillhandahåller handledarna en modell för medveten granskning av olika fenomen, sociala relationer och samspel i vardagen. Det är bra att komma ihåg att syftet i gruppen varken är att lösa eller lära ut något. Syftet är att våga ge sig in i gemensam reflektion och förundran, vilket kan föda fantastiska insikter.

Stommen i verksamheten i Vårt gäng-syskongrupperna är tio tematiska träffar. Eftersom en trygg och förtroendefull atmosfär gör det möjligt att dela med sig av sina egna åsikter och erfarenheter ligger fokus i början av gruppens verksamhet på att lära känna varandra, bilda grupper och beskriva den upprepade strukturen i träffarna. På de senare träffarna är strävan att öppna upp det tema som just då behandlas ur många olika synvinklar och via gemensam förundran. Alla deltagare och åsikter ges lika mycket rum. Det här har ökat de ungas förståelse för varandra. Även om temana är desamma, är gruppen alltid i sista hand en grupp formad av just de barn och unga som deltar i den.

Temana för Vårt gäng-syskongruppers träffar är

1. Lära känna varandra
2. Familjen
3. En god vardag
4. Jämlikhet
5. Känslor
6. Jämlikhet i familjen
7. Trygghet
8. Förtroende
9. Bemötande
10. Avslutning

De teman som behandlas i Vårt gäng-syskongrupperna spänner över familjehemmets vardag vidare mot allt svårare teman. Eftersom det finns syskongrupper för både barn och unga kan arbetet göras på många olika sätt i grupperna. Deltagarna närmar sig temat genom att förundra, undersöka och fundera. Aktivitetsbaserade metoder gör det lättare att skapa avstånd till sina egna, ofta svåra upplevelser och känslor. Handledarna kan låta deltagarna teckna och måla, berätta med hjälp av olika figurer, modellera, de kan till hjälp ta stödfrågor och olika påståenden, använda sig av aktivitetsbaserade kortserier, arbete i mindre grupper eller lekar. Varje handledare kan agera utifrån sina egna styrkor.

6.2. Erfarenheter från Satakunta

Antalet barn och ungdomar som anmälde sig till Vårt gäng-syskongrupperverksamheten i Satakunta var så många att deltagarna delades in i två grupper enligt ålder. I många familjer deltog alla syskon i grupperna, men i vissa ville enbart något av syskonen vara med. I familjerna fanns även barn placerade av andra än kommunerna i Satakunta och alla barn oavsett var de kom ifrån var välkomna. Grupperna samlades samtidigt, i huvudsak i olika rum. Till en början träffades de varannan vecka och senare en gång i månaden. Ett grupptillfälle varade 1,5 timmar.

Båda syskongrupperna hade två handledare. Handledarna i den ena gruppen var familjevårdare som gått Vårt gäng-grupphandledarutbildningen och i den andra en familjevårdare och en anställd vid Satakunnan kehittämissyksikkö. Två handledare gjorde det möjligt att beakta alla deltagare och att ordna lugnande spel eller lekar vid behov.

Vårt gäng-syskongrupperna utföll väl, och responsen från både deltagarna och deras föräldrar var positiv. Såväl responsen som antalet deltagare låter oss dra slutsatsen att det finns ett tydligt behov av gruppverksamhet.

"Responsen från barnen var positiv och de väntade alltid med iver på nästa gång. De frågar allt som oftast om det kommer att ordnas grupper för dem senare. Jag upplevde också att den utmanande situation som rådde mellan syskonen i vår familj fick en kick i positiv riktning och underlättades tack vare gruppen."
(familjevårdare)²⁴

Kamratgruppen för syskon gjorde det möjligt att tala om även svåra saker med andra i samma livssituation. Det fanns utrymme för glädje och livets rikedom, men även för avundsjuka, avund, sorg och saknad i gruppen.

Medan träffarna pågick hade föräldrarna möjlighet att tillbringa tid i "föräldraparkeringen", som underlättade arrangemangen kring gruppverksamheten. En del föräldrar hade körsträckor på en timme till syskonträffarna, och möjligheten att medan barnen träffades tillbringa en lugn stund med människor i samma situation fungerade som ytterligare motivation. Det är möjligt att kamratdiskussionerna mellan de vuxna också bidrog till att samtalen om syskonskap fick plats i familjernas vardag.

Satakuntas tips till dem som planerar Vårt gäng-gruppverksamhet:

- Skilj inte på deltagarna enligt bakgrund. Handledarna behöver inte ens veta vem som är placerad eller vem som inte är det.
- Planera väl och var beredd att ändra planerna vid behov.
- Satsa på gruppbildningen och serveringen.
- Ge klara och tydliga anvisningar och hjälp alla.
- Dela ut namnlappar till alla, också till handledarna.
- Öppna alltid upp temat, anta inte att barnen vet vad till exempel känsla betyder.
- Lyssna, var öppen.
- Uppmärksamma alla, visa empati.
- Acceptera alla känslor.
- Utgör ett exempel.
- Var dig själv.

Vårt gängs kvalitetskriterier

Det går inte att ta fram en exakt modell för hur man beaktar hela familjen och stärker syskonrelationerna, och som när den följs betyder att allting går bra. Men det är alltid möjligt att eftersträva ett gott samspel till exempel med hjälp av de åtgärder som beskrivs i den här handboken och dessa strävanden kan man följa och bedöma.

Vårt gängs kvalitetskriterier (s. 48 och 49) har sammanställts²⁵ till hjälp för familjevård där hela familjen beaktas och vänder sig till anordnare och producenter av familjevård. Kriterierna fokuserar på samspelet i familjevården och innehåller påståenden för anställda inom familjevård och familjevårdarna. Kriterierna kan användas på många sätt.

I sin enklaste form kan Vårt gäng-kvalitetskriterierna användas som en minneslista. Då ges kriterierna till dem som arbetar med familjehem och till familjevårdarna med uppmaningen att då och då fundera på hur kriterierna uppfylls i deras egen uppgift.

Kriterierna kan även användas för att bedöma nuläget, till exempel mellan en viss anställd och en familjevårdare. Både den anställda och familjevårdaren fyller i blanketten var för sig och jämför därefter sina svar antingen tillsammans eller med stöd av en arbetshandledare. Det samtal som jämförelsen initierar kan redan i sig vara en tillräckligt sporre för att saker och ting ska utvecklas till det bättre. Men visst kan samtalet även utmynna i samförstånd om att det egentligen inte nu finns så mycket att förbättra.

Bäst stödjer kriterierna emellertid utvecklingen av familjevården då de används planmässigt och regelbundet. Planmässigt betyder till exempel att parterna när de fyller i blanketten vet vem som läser deras svar och hur svaren kommer att utnyttjas. Regelbundet kan innebära till exempel att familjevårdarna och de anställda fyller i blanketterna i början av året, varefter det ordnas en gemensam diskussion där man kommer överens om vad som behöver utvecklas. Efter en avtalad tid fyller familjevårdarna och de anställda i blanketterna igen och samtidigt granskar man vilken förändring som har åstadkommit.

²⁵ I arbetet med kriterierna deltog förutom Förbundet för Familjevård rf och ungdomarna följande aktörer: Pesäpuu ry, Rädda barnen rf, Perhehoitoyksikkö Pihlaja, Helsingfors stads familjevård, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy, Uudenmaan sijaisperheet ry, Näkyvät ry och verksamheten Annorlunda syskonskap.

Utöver att granska samspelet mellan enskilda anställda och familjevårdare kan det vara intressant att se hur de anställda i en viss organisation och familjevårdarna mer allmänt upplever att samspelet inom familjevården fungerar. Anordnare och producenter av familjevård kan skicka kriterierna till de anställda och familjevårdarna i elektroniskt format och utifrån anonyma svar jämföra till exempel likheter och olikheter i erfarenheterna i olika grupper av anställda och familjevårdare. Att återkommande använda Vårt gängs kvalitetskriterier på gruppnivå kan vara till hjälp bland annat för att granska sambanden mellan olika organisationsrelaterade faktorer (som personal- och klientantal eller strukturella förändringar) och beaktandet av hela familjen.

Det stöd hela familjen får anknyter även till om familjevårdaren rekommenderar andra att bli familjevårdare (s.12). Därför är det bra att utöver frågorna om behovet av stöd höra sig för om familjevårdarnas sannolikhet att rekommendera andra att bli familjevårdare (till exempel på skalan 0 = rekommenderar inte ... 10 = rekommenderar säkert) och granska sambanden mellan upplevt stöd och sannolikheten att rekommendera. Annat intressant kan vara hur de anställda bedömer saken och i synnerhet om de anställdas och familjevårdarnas erfarenheter är desamma.

Har ni prövat Vårt gängs
kvalitetskriterier i er arbetsgemenskap?

Vad fungerar, vad fungerar inte?

Vilka blev resultaten?

Ge respons och hjälp
Förbundet för Familjevård att utveckla
kriterierna så att de blir ännu bättre!

Blanketten finns [här](#).

Vårt gängs kvalitetskriterier: anställda

Bedöm påståendenas överensstämmelse på skalan 1-5

1 = tillämpas dåligt eller inte alls

2 = tillämpas ganska dåligt

3 = tillämpas medelmåttligt

4 = tillämpas ganska bra

5 = tillämpas mycket bra

Jag lär känna varje familjemedlem.	1	2	3	4	5
Jag avsätter tillräckligt med tid för att lära känna familjen.	1	2	3	4	5
Jag har tagit reda på hur vardagen ter sig för de olika familjemedlemmarna.	1	2	3	4	5
Jag håller regelbunden kontakt med familjen även då det inte går så bra.	1	2	3	4	5
Vid träffarna koncentrerar jag mig på familjen och lämnar eventuell brådska utanför dörren.	1	2	3	4	5
Jag talar om för familjen eller för fram det på annat sätt att det är viktigt för mig att träffa dem.	1	2	3	4	5
Jag återkommer till olika frågor och fortsätter samtalet där det tog slut senast.	1	2	3	4	5
Jag lyfter också alltid fram positiva saker om familjen vid träffarna.	1	2	3	4	5
Jag ber om respons på mitt agerande och ger också själv respons till familjen.	1	2	3	4	5
Jag beaktar alla familjemedlemmar alltid då vi träffas.	1	2	3	4	5
Jag tar reda på dels vad familjen i dess helhet, dels vad de olika familjemedlemmarna behöver och önskar av samarbetet.	1	2	3	4	5
Jag gör bedömningarna individuellt, från fall till fall och familjevis.	1	2	3	4	5
Jag beaktar alla familjemedlemmar när jag fattar beslut som anknyter till familjevården.	1	2	3	4	5
Jag erbjuder och ordnar stöd för familjen med beaktande av även familjens biologiska och adopterade barn, relationerna mellan familjens alla barn samt placerade barns syskon som bor på annat ställe.	1	2	3	4	5
Jag förhåller mig positiv till familjevårdarens begäran om stöd och tar den på allvar.	1	2	3	4	5
Jag ser till att jag gör anteckningar och förmedlar dem till myndighetsnätverket och familjen så att det gör det möjligt att sköta frågor på ett förutseende sätt.	1	2	3	4	5
Jag reagerar sakligt på den aktuella information om familjens situation som familjevårdaren förmedlar.	1	2	3	4	5
Jag säkerställer att alla familjemedlemmar har ett sätt att kontakta mig på.	1	2	3	4	5
Jag främjar öppenhet till exempel genom att berätta någonting om mig själv för familjen samt genom att klä mina tankar, mina iakttagelser om familjen och mina intryck i ord.	1	2	3	4	5
Jag sörjer för familjemedlemmarnas integritet i nätverks- och myndighetssamarbetet och i mina anteckningar.	1	2	3	4	5
Jag håller fast vid det överenskomna och samtalar vid behov med familjen om ändringsbehov.	1	2	3	4	5
Jag lyfter fram principerna om öppenhet, som vilka saker man kan diskutera inom familjen och om vilka saker man diskuterar på tu man hand.	1	2	3	4	5
Jag känner till familjens nätverk och till exempel vilka personer som är viktiga för ett placerat barn.	1	2	3	4	5
Jag har tagit reda på vilka roller och uppgifter de yrkespersoner som arbetar med familjen har och jag har redogjort för familjen vad rollerna och uppgifterna innebär.	1	2	3	4	5
Jag har granskat behovet av myndighetssamarbete och dess möjligheter.	1	2	3	4	5

Vårt gängs kvalitetskriterier: familjevårdare

Bedöm påståendenas överensstämmelse på skalan 1–5

1 = tillämpas dåligt eller inte alls

2 = tillämpas ganska dåligt

3 = tillämpas medelmåttligt

4 = tillämpas ganska bra

5 = tillämpas mycket bra

De anställda har lärt känna familjemedlemmarna hos oss.	1	2	3	4	5
De anställda använde tillräckligt med tid för att lära känna vår familj.	1	2	3	4	5
De anställda vet hur vardagen ter sig för de olika familjemedlemmarna.	1	2	3	4	5
De anställda håller regelbunden kontakt med vår familj, också då det inte går så bra.	1	2	3	4	5
De anställda koncentrerar sig på vår familj vid träffarna, och träffarna känns inte hektiska.	1	2	3	4	5
Våra träffar är viktiga för de anställda.	1	2	3	4	5
De anställda återkommer till olika frågor och fortsätter där vi senast slutade.	1	2	3	4	5
De anställda lyfter även fram positiva saker om familjen vid träffarna.	1	2	3	4	5
De anställda ber oss om respons och av dem får vi både positiv respons och förslag på sådant som kan utvecklas.	1	2	3	4	5
De anställda beaktar alla medlemmar i vår familj vid träffarna.	1	2	3	4	5
De anställda har frågat oss dels vad familjen i dess helhet, dels vad de olika familjemedlemmarna behöver och önskar av samarbetet.	1	2	3	4	5
De anställda bedömer familjens situation individuellt, från fall till fall och familjevis.	1	2	3	4	5
De anställda beaktar alla medlemmar i vår familj när beslut som anknyter till familjevården fattas.	1	2	3	4	5
Vår familj har erbjudits och ordnats stöd med beaktande av vår familjs biologiska och adopterade barn, relationerna mellan familjens alla barn samt placerade barns syskon som bor på annat ställe.	1	2	3	4	5
Jag ber att få stöd för mig själv och min familj aktivt och med framförhållning.	1	2	3	4	5
De anställda håller vår familj ajour och saker och ting sköts med framförhållning.	1	2	3	4	5
Jag håller de anställda ajour med situationen och aktuella frågor i min familj.	1	2	3	4	5
Jag säkerställer att alla familjemedlemmar har ett sätt att kontakta de anställda.	1	2	3	4	5
De anställda berättar även något om sig själva och klär sina tankar till exempel om vilka iakttagelser de gör om familjen i ord.	1	2	3	4	5
De anställda sörjer för familjemedlemmarnas integritet i nätverks- och myndighetssamarbetet och i de anteckningar de gör.	1	2	3	4	5
De anställda håller fast vid överenskomna saker och diskuterar vid behov med familjen om ändringsbehov.	1	2	3	4	5
De anställda har samtalat med oss om öppenhet, om vilka saker man kan samtala inom familjen och om vilka saker man samtalar på tu man hand.	1	2	3	4	5
De anställda har tagit reda på familjens nätverk och vet till exempel vilka personer som är viktiga för ett placerat barn.	1	2	3	4	5
De anställda har redogjort för familjen vilka roller och uppgifter de yrkespersoner som arbetar med familjen har.	1	2	3	4	5
De anställda har kartlagt vår familjs behov av stöd och tjänster via andra myndigheter.	1	2	3	4	5

8

Vårt gäng®
-produkter som
stärker samspelet
i familjen

Vårt gäng®-produkter som stärker samspelet i familjen

Inom Vårt gäng-projektet bedrevs ett mångsidigt arbete med barn, unga och familjer med hjälp av befintliga medel och redskap. Under arbetets gång kunde vi se att familjehemma skulle ha nytta av nya slags redskap som redan i sig beaktar hela familjen och familjens individuella situation, som stödjer barnens inbördes jämlikhet och som familjen kan använda i vardagen utan handledning av en yrkesperson.²⁶ Utifrån dessa iakttagelser togs Vårt gäng-produktfamiljen fram.

Skärmdump av vidvideopresentation

50

8.1. Rävorna i det gula huset²⁷

"Boken innehåller bra ämnen som väcker tankar. Till exempel vilka känslor det kan innebära att ett barn placeras i familjen. Boken tar upp alla synvinklar, också placerade barns." (familjevårdare)

"Sagoboken är ett härligt och fantastiskt sätt att initiera diskussion." (familjevårdare)

"Rävorna i det gula huset har varit en särskilt omtyckt bok. Det vore trevligt med böcker i samma stil om olika situationer." (familjevårdare)

Sagoboken Rävorna i det gula huset beskriver vardagen i ett familjehem i början av ett nytt barns placering. Rävungen Burre får när berättelsen börjar två nya syskon som hen tillbringar både trevliga och utmanande stunder med.

²⁶ Produkterna lämpar sig även att användas av yrkespersoner.

Se t.ex. <http://www.heininleikit.fi/lelusuosituksset/meidan-sakki-vuorovaikutuspeli-ryhmille/>

²⁷ [Videopresentation](#): Keltaisen talon ketut -satukirja.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

8

Vårt gäng®
-produkter som
stärker samspelet
i familjen

De vuxna i familjen ger barnen stöd för samspelet och lär dem att ta ansvar för att alla barn ska få en fungerande vardag. Trots att Burre är bokens huvudperson, öppnar berättelsen upp alla familjemedlemmarnas känslor och synvinklar.

I berättelser om familjehem som vänder sig till små barn beskrivs det placerade barnet och familjehemsfamiljen som olika djur, till exempel så att en apunge placeras hos en kängurufamilj. I Rävorna i det gula huset är alla rävar – det går ju inte heller i det verkliga livet att utifrån yttre omständigheter avgöra vem som är placerad och vem som inte är det. Vårt gäng-andan betonar med ”samma sort” även jämbördigheten mellan barn och unga.

Rävorna i det gula huset kan beställas hos Förbundet för Familjevård och bokhandlarna eller lånas på biblioteket. Framöver kommer Rävorna i det gula huset att utvidgas till en serie som utöver syskonrelationerna även behandlar barnens andra relationer, socialarbetet i familjevård som beaktar hela familjen och kontinuiteten i de sociala relationerna då familjen återförenas.

8.2. Uppgiftsboken Vårt gäng²⁸

”Jag har använt uppgiftsboken när ett barn hos oss flyttas till en långtidsplacering. Olika saker har lyfts fram.” (familjevårdare)

”Vi har gjort uppgiftsboken. Barnen har gjort den efteråt också. En positiv upplevelse.” (familjevårdare)

Familjen omformas med tiden, och det kan ske många förändringar i dess sammansättning under åren. Det är viktigt att alla barn i familjen får konkreta minnen av barndomen och av familjemedlemmar som kanske endast tillbringar en kort tid hos dem. Eller tvärtom – minnen av den familj de fått vara del av.

51

S
Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

28 [Videopresentation](#): Uppgiftsboken Vårt gäng.

8

Vårt gäng®
-produkter som
stärker samspelet
i familjen

Uppgiftsboken Vårt gäng är en mapp med uppgifter som familjen kan fylla i tillsammans. Med hjälp av frågorna och uppgifterna synliggör familjen sin historia och familjemedlemmarnas önskemål och behov. Samtidigt uppstår konkreta gemensamma minnen som det är enkelt att återkomma till.

Uppgiftsbokens syfte är att stärka syskonskapet. Därför är avsikten att barnen gör uppgifterna tillsammans med syskon och andra familjemedlemmar i den mån det är möjligt. Det går att göra uppgifter även ensam, men det är bra att också då samtala tillsammans om uppgifterna.

Det är tänkt att uppgiftsboken förvaras hos familjen. Alla familjemedlemmar kan ta en kopia av avsnitten om sig själva när de blir självständiga eller flyttar till ett annat hem. De tankar uppgiftsboken väcker kan familjen även ta upp med de yrkespersoner de har till sitt stöd.

Uppgiftsboken har utformats med tanke på familjehem, men kan lika bra användas av alla slags familjer. I inledningen till uppgiftsboken talas det om familjevård, men inte i uppgifterna. Uppgiftsböcker kan beställas hos Förbundet för Familjevård. Om familjens sammansättning förändras kan man också beställa nya sidor med "barnets berättelse" och "förälderns berättelse" hos Förbundet för Familjevård.

8.3. Brädspelen Vårt gäng²⁹

52

"Spelet är trevligt och inbjudande, och passar familjer av många slag!" (familjevårdare)

"Barnet tyckte spelet var så roligt att hen avsiktligt började dra ut på det mot slutet, när det verkade ta slut för fort." (familjevårdare)

"Uppgifterna är positiva och svetsar samman familjen. Uppgiftskorten kan också användas som resospel utan brädet." (familjevårdare)

²⁹ [Videopresentation](#): Brädspelen Vårt gäng.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

8

Vårt gäng®
-produkter som
stärker samspelet
i familjen

Olli Koikkalainen

Det är vanligt med konkurrens mellan syskon, och helt förståeligt. I alla familjer förekommer det perioder då barnens inbördes kiv och pikar behöver dämpas. De vuxna kan bli tvungna att se över sitt eget agerande för att till exempel kunna stödja alla barn jämligt i barnfamiljens hektiska vardag och för att utgöra exempel på respektfullt bemötande av sin make/maka.

53

Brädspel är ett trevligt tidsfördriv för många, kring vilket det känns naturligt för hela familjen eller ett kompisgäng att samlas. Brädspel bygger vanligtvis på att avgöra vem av spelarna som är bäst och på personlig vinst eller förlust. Vårt gäng-brädspellet bryter detta traditionella upplägg och spelarna antingen vinner eller förlorar tillsammans. Att hjälpa andra lönar sig alltså för alla spelare. Under spelets gång tränar spelarna utan att märka det till exempel att lyssna, förhandla, ge anvisningar och ta hänsyn till andra.

Spelet har avsiktligt konstruerats för att främja gott samspel. Spelmekanismen har formgetts i samarbete med Tactic Games Oy så att det går att reglera svårighetsgraden. På så sätt håller spelare i olika ålder intresset uppe från spel till spel.

Lika avsiktligt har spelutvecklarna försökt undvika att spelet känns som ett "terapiverktyg" – spelet är ju i första hand tänkt att användas av familjerna som ett av deras brädspel och som tidsfördriv. Intrigen och uppgifterna i spelet har inget som relaterar till familjevård och barnskydd. Att bo tillsammans är ingen förutsättning för att spela, och familjens sammansättning har ingen betydelse för spelets gång.

Brädspellet Vårt gäng kan beställas hos Förbundet för Familjevård.

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

8

Vårt gäng®
-produkter som
stärker samspelet
i familjen

8.4. Uppgiftshäftet Vårt gäng i förberedande utbildning

"Med hjälp av häftet är det så mycket enklare att ta en diskussion med hela familjen om hur det skulle vara om vår familj blir familjevårdsfamilj." (familjevårdare)

"Det är ett viktigt budskap att också familjens egna barn får föra fram alla sina känslor." (familjevårdare)³⁰

Också i familjevården av personer med funktionsnedsättningar och äldre uppstår viktiga relationer. Dessutom kan den som funderar på att bli familjevårdare inom dessa två familjevårdsformer fortfarande ha barn som bor hemma eller som redan står på egna ben precis som någon som vill bli familjevårdare inom barnskyddet.

Förbundet för Familjevård utbildar dels familjevårdare för personer med funktionsnedsättning och för äldre, dels erfarna familjevårdare att leda grupper för förberedande utbildning. I utbildarutbildningen och den förberedande utbildningen används Förbundet för Familjevårds material som i och med att Vårt gäng-tänket har vunnit insteg har kompletterats för att beakta hela familjen.

Uppgiftshäftet Vårt gäng i förberedande utbildning är avsett för familjer som planerar att bli familjehem. Arbetet med uppgifterna och de gemensamma samtalen med barnen stärker familjernas möjlighet att få information om vad familjevård är innan den inleds. Häftet hjälper föräldrarna att lyssna till barnen och deras åsikter och tryggar alltså att barnen blir hörda. Också om familjevården inleds kan man fortsätta att använda häftet. Det kan vara bra att återkoppla till stämningarna innan familjevården började och fundera på vad som har förändrats och vad som är detsamma, och samtidigt säkerställa att alla familjemedlemmar har det utrymme och det stöd de behöver.

Exemplen i uppgiftshäftet kommer från familjevård av personer med funktionsnedsättningar och äldre. Uppgifterna lämpar sig dock för alla som planerar familjevård oavsett dess form.

Uppgiftshäftet kan beställas hos Förbundet för Familjevård.

Jonna Markkula

S

Tillbaka till
innehålls-
förteckningen

³⁰ Citaten kommer från respons som Förbundet för Familjevård samlade in 2021.

Utvecklingsarbete hos samarbetspartnerna

9.1. Helsingfors stads familjevård

Helsingfors stads familjevård är till volymen den största anordnaren av familjevård i Finland. Som långvarig aktör har Helsingfors stads familjevård stött syskonskap i familjehem på många sätt under de gångna åren, bland annat genom att ordna familjeläger och kamratgrupper.

Vårt gäng-projektet var en bra språngbräda för Helsingfors stads familjevård att utveckla beaktandet av och stödet för ett placerat barns hela familj. Under projektet förbättrade Helsingfors stads familjevård systematiskt bland annat de anställdas medvetenhet om vikten av syskonrelationerna i familjehem och stärkte deras kompetens att stödja hela familjen genom information och diskussion om projektet vid arbetsplatsmötena. Bakom detta fanns ett förändrat tankesätt där man inser syskonrelationernas betydelse och beaktar alla familjemedlemmar som en del i arbetet med ett placerat barn.

För de anställda ordnades också en utbildningsdag med workshoppar i samarbete med Vårt gäng-projektet. Helsingfors stads familjevård utvecklade beaktandet av hela familjen och stödet för syskonrelationerna i arbetets olika faser. Syskonrelationerna beaktas allt från utbildningen för personer som överväger att bli familjevårdare till stödet för placeringen från dess början till dess slut.

Våren 2020 genomförde Helsingfors stads familjevård ett försök som handlade om stöd för syskonrelationer. I detta arbete bildade den ansvariga socialarbetaren och familjevårdarens ansvarsperson ett arbetspar och arbetet gällde ett familjehem som helt nyss hade tagit emot ett placerat barn. Arbetet omfattade tre hembesök i familjehemmet och fokuserade på att skapa en positiv atmosfär, lyfta fram varje syskons resurser och styrkor och stärka familjens gemenskap. Med hjälp av arbetet ville man även hjälpa familjevårdarna att stärka syskonrelationerna i vardagen.

"Den absoluta fördelen med den här modellen är att vi inte behöver ordna nya träffar med familjerna, utan det går att beakta hela familjen inom de befintliga strukturerna som en del av vardagens socialarbete. Det handlar mer om sättet att tänka, se och uppfatta saker, och en ändring av perspektivet ökar inte arbetstiden."

"Jag vill påstå att arbetets mervärde för oss är att vi lär känna familjehemsfamiljen allt bättre. Det ger oss också möjlighet att se familjens behov allt bättre – både hela familjens och individernas. Och det ger också bättre förståelse av arbetet med placerade barn."

Inka Lindberg, socialarbetare, Helsingfors stads familjevård

"Efter den [första träffen] började vårt äldsta barn fundera över att hen efter att det första barnet placerades i vår familj åsidosattes lite och fick mindre uppmärksamhet. Jag insåg att det är helt sant. Då fanns inte kunskapen att på samma sätt beakta alla barn, utan fokus låg på det placerade barnet." Familjevårdare "Helena"³¹

Helsingfors stads familjevård utnyttjade erfarenheterna av arbetet med att stödja hela familjen och syskonrelationerna i utvecklingen av en mall för tillhandahållande av stöd i placeringens första fas. Dessutom granskades olika anvisningar med beaktande av syskonrelationerna.

9.2. Perheitoyksikkö Pihlaja

Perheitoyksikkö Pihlaja är en specialenhet inom barnskyddet i samkommunen för Mellersta Nylands social- och hälsovård. Enheten ansvarar för rekryteringen, utbildningen, bedömningen av och stödet till familjehem och stödfamiljer och stödpersoner i Borgnäs, Hyvinge, Kervo, Nurmijärvi, Mäntsälä, Träskända och Tusby. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter utses i kommunen och familjevårdarens ansvarsperson för barnet hos Pihlaja. Pihlaja ingår ett uppdragsavtal med familjevårdaren och ansvarar för utbetalningen av arvoden och ersättningar till familjevårdarna, stödfamiljerna och stödpersonerna samt för att ordna stödet till dem.

Under projektet Vårt gäng utvecklade Pihlaja sin verksamhet mot att bättre beakta syskonrelationerna. Socialarbetarna och socialhandledarna deltog tillsammans med sju familjevårdare i handledarutbildningen för Vårt gäng -syskongrupper. Dessutom fick de anställda vid Pihlaja utbildning i att stärka syskonrelationer.

De anställda vid Pihlaja upplevde att den gemensamma utbildningen med anställda i kommunerna stärkte deras gemensamma arbete. Utbildningen gav socialarbetarna i kommunerna insikt i på vilket sätt en placering påverkar hela familjen och hur Pihlaja arbetar för att stödja familjerna. Utbildningen fäste även socialarbetarnas uppmärksamhet vid hur utmaningarna i familjehemmet kan återspegla sig på det placerade barnet och hur arbetet med hela familjen kan påverka deras klienter, det vill säga det placerade barnets välbefinnande.

De anställda vid Pihlaja har satsat på att arbeta med syskon. De följande exemplen beskriver situationer de har arbetat med.

Möjligheten att familjen kommer att återförenas väckte osäkerhet och frågor hos barnen. En familjehemsfamilj önskade att socialarbetarna skulle arbeta med barnen. Tillsammans kom barnets ansvariga socialarbetare och den Pihlaja-anställda överens om att den anställda vid Pihlaja träffar familjen och barnen eftersom denna person och familjen sedan tidigare kände varandra. Yrkespersonerna kom också överens om att samarbeta tätt.

Socialarbetaren i en kommun beställde hos Pihlaja arbete i ett familjehem där placeringen stod inför ett sammanbrott på grund av familjevårdarens biologiska barns symtom. Familjen avsåg att fortsätta som stödfamilj för barnet, varför arbetet syftade till att skapa en positiv atmosfär och underlätta flytten bort. Familjevårdarna önskade att socialarbetaren skulle arbeta med alla barn, trots att familjens tonåring tvekade att delta. Socialarbetaren träffade tonåringen en gång separat. Tonåringen sade sig då inte vara intresserad av fler träffar. De kom överens om att tonåringen kan ta kontakt vid behov. Arbetet med de yngre barnen fortsatte. Arbetet fortsatte även efter att placeringen hade avslutats för att kunna säkerställa att barnen inte upplevde sig vara skyldiga till den.

När familjearbetet i Vårt gäng-projektet upphörde ville projektarbetarna i fråga om en familj att någon skulle fortsätta arbetet med familjens biologiska barn. En yrkesperson från Pihlaja beslutade träffa barnet hemma hos familjen några gånger. Yrkespersonen sammanställde material och planerade tre träffar. Vid den första träffen gällde diskussionen frågor som barnet självt ville ha svar på samt frågor och känslor om omhändertagande på en allmän nivå. På den andra träffen gav yrkespersonen barnet hjälp och vägledning att se saker ur det placerade barnets perspektiv med hjälp av olika uppgifter. Yrkespersonen ritade bland annat upp konturerna till ett barn och barnet fick färglägga sina egna och det placerade barnets känslor. Också syskonkorten från projektet Annorlunda syskonskap användes som hjälp för samtal. Den tredje gången var tänkt att vara den sista och meningen var att lägga en positiv aspekt på funderingarna, men eftersom barnets negativa känslor fanns på ytan och till exempel svartsjuka gentemot det placerade barnet tog sig kraftiga uttryck, konstaterade yrkespersonen att arbetet ännu inte kan avslutas. Man kom överens om en ytterligare träff. Då framgick det att barnet fortsättningsvis var i behov av hjälp. Yrkespersonen träffade dessutom familjevårdarna separat och då kom man överens om att familjen tar kontakt med den familjerådgivning som familjen redan hade kontakt med via det placerade barnet. Familjerådgivningen arbetar med både det placerade och det biologiska barnet.³²

9.3. Pesäpuu ry³³

Pesäpuu är en utvecklingssammanslutning som arbetar för att förbättra situationen för barn som är klienter inom barnskyddet och för att stärka barns delaktighet. Målet är att synliggöra ändringsbehov inom barnskyddet samt klienternas erfarenheter och svaga signaler. I Pesäpuus expert- och utvecklingsarbete inkluderas även klienterna, både barn, unga och föräldrar som erfarenhetsexperter i utvecklingsarbetet.

Betydelsen av de personer som är viktiga för placerade barn har varit en av de centrala aspekterna under hela Pesäpuus verksamhet. Inom barnskyddet i familjevården är alla barn som bor i ett familjehem på ett eller annat sätt en viktig del i varandras vardag, ibland kortvarig, men ofta under flera årtionden.

Under de senaste åren har Pesäpuu arbetat för allt bättre beaktande av hela familjehemsfamiljen och ett mångsidigt stöd för syskonrelationerna i familjehem. Samarbetet med projektet Vårt gäng har fördjupat förståelsen av syskonrelationernas betydelse och vikten av att alla barn i familjehemmet mår bra. Av väsentlig betydelse är också att beakta de placerade barnets syskon som blir kvar hemma eller syskon som bor på annat ställe.

³² Citaten är erfarenheter av anställda hos Perhehoitoyksikkö Pihlaja som samlats in i projektet Vårt gäng 2020.

³³ Texten är skriven av Hanna Piironen, Onni Westlund, Milja Kaijanen och Reetta Peltonen från Pesäpuu ry.

Att bli familjehem är hela familjens sak. Pesäpuu har under PRIDE-utbildningen utvecklat och främjat beaktandet av barn som bor i familjer som överväger att bli familjevårdare. Att bli familjevårdare är ett stort beslut som påverkar alla familjemedlemmars liv. Under hela utbildningsprocessen dryftar deltagarna för egen del i individuella uppgifter hur det kan påverka de barn som familjen redan har att familjen blir familjehem.

Liksom de vuxna ska även barnen ha möjlighet att behandla frågor om hör ihop med förändringen. Barn har tankar och känslor av många slag om hur det är att leva med barn som eventuellt flyttar in hos familjen. Också barn som flyttat hemifrån och till exempel barnbarn funderar på olika sätt över den nya situationen.

Det är viktigt att lyssna till alla de känslor och åsikter barn i alla åldrar har när föräldrarna överväger att bli familjevårdare. För barnen i familjer som deltar i utbildningen kan det ordnas 1–3 gruppträffar där barnen och de unga själva kan reflektera över vilka tankar och känslor saken väcker hos dem.

Om det av någon anledning inte är möjligt att ordna grupper kan handledarna träffa barnen till deltagarna i utbildningen vid de familjevisa träffarna. Målet är att ge barnen möjlighet att samtala och få veta vad deras föräldrars eventuella uppdrag som familjevårdare innebär för dem.

För barn och unga till föräldrar som överväger att bli familjevårdare finns guiderna Sijaissisaruus. Med böckernas hjälp har de möjlighet att fundera på sig själva och sin familj, vad familjehemssyskonskap innebär och hur livet som familjehem kan vara. Guiderna har omarbetats utifrån barns och ungdomars erfarenheter under Vårt gäng-projektet. Med små barn kan frågan behandlas via berättelserna om giraffen Bravo som har skrivits tillsammans med barn i åldern 3–5 år.

Syskonskapet framhålls i de ungas upplevelser. Pesäpuus projekt UP2US – Meistä kiinni har arbetat med att stärka situationen för alla barn som bor i familjehem. I projektets YouTube-kanal har det lagts ut två videor i ämnet och framöver görs det fler.

I den verksamhet som ordnats inom projektet har familjehemssyskon aktivt hållit anföranden och utbildningar för yrkespersoner, pannediskussioner och arbetsgrupper samt gruppverksamhet för unga.

I december 2019 ordnade Pesäpuu en träff för familjehemssyskon där idén var att sammanföra biologiska ungdomar från familjehem för att dela sina tankar om familjehemssyskonskap. På plats var totalt sex familjehemssyskon i åldern 17–26 som diskuterade ämnet.

Gruppen diskuterade utifrån egna erfarenheter och känslor, och viktiga teman kring familjehemssyskonskap kom fram. Ett samtalsämne blev familjehemssyskonens samspel med de anställda inom familjevården. Utifrån det livliga tankeutbytet sammanställdes en lista för yrkespersonerna Vinkkejä sijaisisarusten kohtaamiseen³⁴.

Under projektets gång har familjehemssyskonens roll i olika uppgifter som handlat om jämlikhet, delaktighet och erfarenhetsexpertis visat att familjehemssyskon har tankar och erfarenheter av många och olika slag. Att tillsammans med andra unga som har liknande erfarenheter få stanna upp inför dessa tankar och erfarenheter är viktigt och det bör göras möjligt. Dessutom är det viktigt att i högre grad lyfta fram familjehemssyskonens betydelse bland yrkespersonerna inom barnskyddet.

Familjehemssyskonskap vid familjeåterförening. Pesäpuu ry:s projekt om planerad återförening #Munperheet – kohti suunnitelmallista perheen jälleenyhdistämistä lastensuojelun perhehoidossa (2017–2021) hade som mål att öka förutsättningarna för en planerad familjeåterförening i enlighet med barnets bästa.

Projektet #Munperheet har gett röst åt både placerade barn och familjehemssyskon och stärkt deras ställning i arbetet för familjeåterförening. Under arbetet har det kommit fram att familjehemssyskonens tankar och känslor ofta hamnar i marginalen.

Barnet eller den unga bör själv få ange vilka som hör till hens familj. Familjehemssyskonens roll och betydelse i de placerade barnens liv kan vara av nog så stor vikt, liksom även de placerade barnens och ungas betydelse i familjehemssyskonens liv. De unga har starkt lyft fram att de oavsett boendeort på ett tryggt sätt bör få hålla kontakt med alla sina familjer och människorna i dessa familjer.

Projektet #Munperheet har publicerat en arbetsmall för planerad familjeåterförening som har tagits fram av unga i egenskap av erfarenhetsexperter, föräldrar och familjevårdare samt yrkespersoner.

³⁴ [Vinkkejä sijaisisarusten kohtaamiseen työntekijöille.](#)

9.4. Rädda Barnen rf

Rädda Barnen rf är en internationell organisation som främjar tillgodoseendet av barnens rättigheter i Finland och i världen. Rädda Barnen verkar även som serviceproducent av familjevård.

En familjehandledare från Rädda Barnen deltog i Vårt gäng-gruppledarutbildningen som projektet Vårt gäng ordnade. Dessutom ordnade organisationen i samarbete med projektet Vårt gäng en utbildning för sina anställda och familjevårdare och skrev in stöd för syskonrelationer i familjevårdens serviceprocesser och verksamhetshandbok.

Familjehandledarna har satsat på arbetet med syskon. Följande exempel beskriver situationer de har arbetat med:

Två små bröder med liten åldersskillnad placerades i en familj. I familjehemmet fanns det redan två barn under skolåldern som hade flyttat in hos familjen som helt små. Med hjälp av korten Annorlunda syskonskap gick familjehandledaren med de större barnen igenom vilka känslor och tankar brödernas ankomst till familjen väckte hos dem. De spelade också brädspel, och samtalande under spelets gång.

Ett litet barn placerades i en familj. Familjens biologiska barn reagerade kraftigt och vägrade gå till förskolan. Reaktionen var mycket stark. Familjehandledaren träffade barnet och de samtalande om barnets upplevelser och känslor. Det framgick att barnet hade negativa känslor på grund av placeringen som hen inte vågat berätta om. Hen tyckte om sitt nya syskon och oroade sig också för att någon skulle komma och hämta det. Familjehandledaren deltog på föräldrarnas önskan även i ett möte på förskolan som tog upp barnets synvinkel och förändringarna i barnets liv. Barnet tog en paus från förskolan. Besöken fortsatte och handledaren bearbetade olika frågor med barnet. Efter några veckor slappnade barnet av, lärde känna sitt småsyskon och fick uppmärksamhet av föräldrarna. Därefter fortsatte hen i förskolan och situationen återgick till det normala.

Familjen ville att familjehandledaren skulle närvara vid skolans planeringsmöte för att fundera kring vilken klass som kunde passa deras barn, som redan i förskolan hade omfattats av olika stödåtgärder. Efter utmaningarna i början av placeringen hade barnet inte längre behövt alla de tidigare stödåtgärderna i förskolan och slutligen hade barnet placerats i en normal klass.

Den gemensamma erfarenheten födde ett starkt förtroende mellan familjehandledaren och barnet, vilket också syns vid stödbesöken i dag. Förtroendet mellan familjehemmet och familjehandledaren blev också starkt. Föräldrarna berättade att erfarenheten stärkte dem.

Efter den första månaden står det placerade barnet i fokus, men arbetet med att stärka syskonrelationen pågår fortfarande.

Ien långvarig placering omfattades en ung person redan av eftervård, men bodde fortfarande under lov och veckoslut i familjehemmet. Familjen hade under årens lopp även fått yngre biologiska barn. Den placerade unga hade alltid haft särskilda behov. Tillsammans med mamman talade man om att det skulle vara bra att utsträcka stödet även till familjens andra barn. Det ordnades ett eget möte på kansliet för familjens biologiska barn där de fick ha yrkespersonen för sig själva. Under träffen pratade och ritade de, och barnen fick berätta om sina erfarenheter av syskonet, både bra och dåliga, och fick stöd av en utomstående vuxen för sina funderingar. Som avslutning gick alla ut och köpte glass. Enligt planerna ska det ordas tre träffar under året.

9.5. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy

Perhehoitokumppanit Suomessa Oy (PKS) är en privat servicetillhandahållare av familjevård som redan innan Vårt gäng-projektet satsade starkt på att hela familjehemsfamiljen ska beaktas. Till exempel PKS:s klubb Supersankarit är verksamhet som är riktad till alla barn i familjehem. Klubben har fått sitt namn av att familjehemmens biologiska och placerade barn är verkliga superhjältar i vardagen och att de har en otrolig kraft att tillsammans klara utmaningar. Klubben har teman som deltagande, jämlikhet, starkare självkänsla och glädjen att göra tillsammans. Under projektet Vårt gäng ordnade PKS en klubb i Uleåborgsregionen. Barn i åldern 6–17 år deltog i klubben. Den samlades fem gånger med en veckas mellanrum. Träffarna varade cirka två timmar. Klubben hade två handledare och lite över tio deltagare på samtliga träffar. På varje träff serverades något att äta.

På den första träffen samtalade handledarna med barnen och tog upp deras styrkor och hittade deras superkrafter. De spelade också brädspel. Trots de stora ålderskillnaderna engagerade sig barnen i aktiviteterna och bildade grupper. På grund av gruppens storlek förekom det vissa utmaningar i att beakta barn som behövde särskilt stöd.

På den andra träffen behandlades frågor som att känslor hör till i allas liv och hur viktigt det är att ge uttryck för dem och inte hålla dem inom sig. Det är också tillåtet att uttrycka negativa känslor. Samtalen med barnen handlade bland annat om hur man identifierar känslor, godtar och hanterar dem och hur man ger uttryck för känslor i sociala situationer. Barnen gjorde ett verktyg för att hantera negativa känslor. Barnens iver medförde en del utmaningar i att hålla ordning under pysselstunden.

På den tredje träffen med barnen var temat betydelsen av kompisar och syskon. Barnen antecknade vilka egenskaper en bra kompis eller ett bra syskon har och samtalade även om vilket slags agerande som inte hör till en god relation. Trots att handledarna upplevde att ämnet var utmanande, deltog barnen ivrigt i samtalet och stämningen var positiv. Träffen innehöll också arbete i par som enligt handledarna ledde till nya kompisrelationer. Utmaningen var att få barnen att lugna sig och ta emot gott av varandra i massagen med boll/pensel.

Som en inledning till det egentliga ämnet på den fjärde träffen diskuterades temana och stämningarna på den förra träffen och blev en inkörsport till reflektioner om de superkrafter som familjevårdarna och eventuella andra stödpersoner har och med vilka de hjälper barnen vidare i livet. Tillsammans gjorde barnen en tavla till dessa personer där deras goda egenskaper och superkrafter fanns samlade. Arbetet löpte bra trots att det av någon anledning var svårt att motivera barnen i en familj att delta i arbetet.

På den sista träffen tog handledarna barnen till en djurpark där de fick stifta bekantskap med djur, grilla korv och ha det trevligt tillsammans. Handledarna samlade också in skriftlig respons om klubben som avslutning på dagen. Dagen var mycket lyckad och den enda utmaningen var att hålla ihop barnskaran.

Utvecklingsarbete hos
samarbetspartnerna

Efter den sista träffen ordnades en ytterligare träff kring jul med samtal kring vad barnen kom ihåg från träffarna eller kommit att tänka på i efterhand. Dessutom pysslade, bakade och kalasade barnen på godsaker.

Familjevårdarna till de barn som deltog i klubben gav beröm för det barnen fick med sig i bagaget. Många barn önskade att klubben skulle fortsätta.

I responsen berättade barnen att det var roligt att delta i gruppen, man talade om viktiga saker och gjorde skojiga grejer. Också gruppens handledare och maten fick beröm. Nästan alla barn tyckte att det skulle vara bra att alla barn skulle ha möjlighet att delta i en liknande grupp.

Inspirerad av de goda erfarenheterna har PKS också börjat med en klubb för förstaklassare och yngre, Mini Supersankarit. Klubben har för närvarande sex barn och den tar upp samma teman som i klubben för de äldre barnen. Metoderna anpassas efter barnens ålder.

"Allt i klubben var roligt och maten god" 😊😊😊"

"Uppgifterna, chipsen ♥"

"Det var roligt att göra en överraskning till mamma och pappa"³⁵

---

³⁵ Citaten kommer från respons från barn och samlades in av Perhehoitokumppanit hösten 2019.

Relationerna till syskon som blir kvar i hemmet ³⁶

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry är en expertorganisation till hjälp för familjer i situationer av omvälvning och förändringar. Kasper främjar familjernas delaktighet, stödjer familjerelationer och låter familjemedlemmarnas röst höras. Kasper erbjuder information, redskap och nätverk för yrkespersoner som arbetar med familjerna.

Kaspers verksamhet VOIKUKKIA producerar information, verktyg och kamratstöd för föräldrar och närstående till placerade och omhändertagna barn och de yrkespersoner som arbetar med dem. VOIKUKKIA-verksamhetens mål är att föräldrarna och deras närkrets, syskon och far- och morföräldrar till placerade barn ska få det stöd de behöver. Stöd till barnets närkrets för att den ska må bättre påverkar även barnets välbefinnande.

Inom VOIKUKKIA-verksamheten utbildar Kasper yrkespersoner och föräldrar med erfarenhet av klientskap inom barnskyddet till att handleda kamratgrupper för föräldrar till placerade barn. SOIHTU-utbildningen utbildar föräldrar med denna erfarenhet till stödpersoner och erfarenhetsexperter för barnskyddsorganisationer. Till stöd för föräldrar till placerade och omhändertagna barn ordnas mångsidig hjälp på webben, bland annat kamratgrupper, kamratkvällar och stödpersonerverksamhet. Verksamheten utvecklas i samarbete med en grupp erfarna, engagerade föräldrar.

Verksamhetens mål är att barnets närkrets ska höras bättre. Placeringen av ett barn utom hemmet är en stor förändring för hela familjen. Också de syskon som blir kvar hemma behöver vuxna som kan sätta ord på situationen, hjälpa barnen att hantera känslorna och fundera på möjligheter att upprätthålla relationen till det placerade syskonet. Ofta glömmer de vuxna som arbetar med familjen bort detta.

Genom barnskyddsarbete som fokuserar på barnet kan man stödja syskonrelationerna i varje skede av placeringsprocessen så att barnet inte genom placeringen förlorar dessa viktiga relationer. Att få ha kvar syskonrelationerna under placeringen är en av barnets viktigaste rättigheter. Att stödja syskonrelationerna är på motsvarande sätt en av de viktigaste skyldigheter socialarbetarna och vårdplatserna utom hemmet har. På grund av mångfalden av familjer kan det hända att syskonrelationerna inte reds ut. Det ökar risken för att de inte heller beaktas medan barnet eller den unga är placerad. Det är viktigt att i klientplanen ta in att syskon- och familjerelationerna ska utredas och träffarna planeras. Stöd för närståenderelationerna under placeringen är en bra grund för familjeåterföreningen.

³⁶ Det här avsnittet är skrivet av Sanna Hämäläinen och Erja Saarela från Kasper Kasvatus- ja perheneuvonta ry.

10

Relationerna till syskon som blir kvar i hemmet

Relationerna till syskonen är att känna sina rötter och står ofta även för trygghet och tillgivenhet. Äldre syskon kan vara vägvisare i livet, förnuftets röst och de som tar hand om en. Relationen till ett syskon har kunnat vara den varmaste, tryggaste och närmaste relationen i barndomen och ungdomen, vilket gör känslan av samhörighet stark. Gentemot yngre syskon har det placerade barnet kunnat känna ömhet och en vilja att beskydda och saknaden efter syskonet kan vara stor under placeringen. Forskning visar att rätt förståelse av omständigheterna och familjens situation skyddar och stödjer barnet och dess utveckling. Gemensam förståelse hos föräldrar och barn ökar känslan av samhörighet och förtroendet. Barnen behöver få särskilt lov och utrymme för att deras rädsla, ilska och besvikelse ska bli hörda.

Barnen kan instinktivt ana vad föräldrarna känner och ser förändringar i föräldrarnas beteende, men förstår nödvändigtvis inte varför. Barnen kan ständigt ge akt på på vilket humör föräldrarna är och vara mycket oroade och känna sig skyldiga till situationen. De kan reagera genom ett klängande beteende eller genom att dra sig undan föräldern. Barnen kan även bli asociala eller aggressiva vilket kan leda till gräl med föräldrarna eller syskonen. Det är viktigt för barn att veta varför något av barnen har placerats utanför hemmet. Det är också viktigt att föräldrarna vet hur barnet uppfattar anledningarna till placeringen och dess betydelse.

Föräldrarna försöker ofta skydda barnet genom att dölja omständigheter som gäller placeringen eftersom de inte vill göra barnet ledset. Det är emellertid viktigt att barnen får höra av de vuxna vad som har föranlett placeringen. Det hjälper barnet att förstå det förflutna och skapar gemensam förståelse av det som hänt när alla familjemedlemmar blir hörda. Det är viktigt att berätta för syskonen om det som hänt på ett realistiskt och åldersanpassat sätt utan att ta med sådana saker som barnet inte förstår och som inte hör till barnets värld. Det kan vara svårt för föräldern att behandla saken eftersom föräldern själv ofta behöver stöd för att behandla den svåra livssituationen. I ett högklassigt barnskyddsarbete inser man att placeringen av ett barn är en stor förändring för hela familjen och att familjen behöver erbjudas stöd för att behandla den.

Inom VOIKUKKIA-verksamheten har det tagits fram olika verktyg för beaktandet och tryggandet av syskonrelationerna. Metoden **Kotona asuvat sisarukset puheeksi** är en intervjumetod med olika tematiska intervjukoncept för både barnskyddets socialarbete och vårdplatsen utom hemmet. Metoden ger de yrkespersoner som sköter barnets angelägenheter ett verktyg de kan använda för att tala med barnens föräldrar om syskonen som blir kvar hemma och syskonrelationerna. Det underlättar planeringen av hur barnets nära relationer ska bevaras och gör föräldern delaktig i denna viktiga fråga. Modellen syftar till att synliggöra vilket behov av stöd syskonen som blir kvar hemma har och reflektera kring hur stort stöd de behöver för att behandla situationen. En separat modell för temaintervjuerna med placerade barn ger för sin del en möjlighet till samtal med det placerade barnet om hans önskningar, bekymmer och förväntningar. Modellen fungerar bra för till exempel egenhandledarbete.

10

Relationerna
till syskon som
blir kvar i hemmet

Modellen med familjeläger för syskon och föräldrar som bor hemma ger familjerna möjlighet att behandla placeringen av ett syskon på ett tryggt och stödjande sätt samt att få kamratstöd. På lägret beaktas både föräldrarnas och barnens sätt att behandla saken och de får verktyg för att behandla och uttrycka situationen inom familjen.

På Kasper ry:s webbplats finns en sammanställning av metoder för att behandla känslor och frågor som uppkommer när ett syskon placeras med de syskon som blir kvar i hemmet. Yrkespersonerna kan använda sig av metoderna i det individuella arbetet med barn och unga som bor hemma hos föräldrarna, men metoderna passar även som innehåll i kamratgrupper. Barnskyddstjänsterna i Raumo har goda erfarenheterna av dessa metoder som tillämpats av VOIKUKKIA-handledare.

Redan det att man kort stannar upp för att beakta syskon som bor isär kan vara betydelsefullt. För barn är det viktigt att någon frågar hur de har det och vill ta del av deras tankar. Vården utom hemmet avslutas med tiden, medan syskonrelationerna kan utgöra den längsta relationen i livet.

Slutord

Vad det innebär att beakta hela familjen och stärka syskonrelationerna kommer i huvudsak till uttryck i familjehemmets vardag och i samarbetet mellan familjerna och yrkespersonerna. I grunden handlar det om ett tankesätt som påverkar iakttagelser, tolkningar och agerande – således inte om stora resurstilldelningar. Samtidigt, eftersom det handlar om sociala relationer, lönar det sig vanligtvis inte med tillfälliga satsningar. Familjehemsmedlemmarnas behov av stöd är verkligt så länge som familjevården pågår.

Handboken tar upp olika alternativ genom vilka Vårt gäng-tänket kan införas och konkret påverka familjehemmets vardag. Hjulet behöver inte uppfinnas på nytt, utan planeringen kan utgå från till exempel det familjearbete som handboken beskriver. Om de "egna" familjerna är få, kan Vårt gäng-syskongrupper bra ordnas i samarbete med någon annan aktör. Det är också bra att komma ihåg att Vårt gäng-produkterna, förutom att de kan användas av familjen, även är utmärkt hjälp för att inleda samtal och lätta på stämningen när familjer och yrkespersoner träffas. Förbundet för Familjeråd ger gärna råd i frågor om Vårt gäng-konceptet.

Vi hoppas att de glasögon Förbundet för Familjevård erbjuder för ett Vårt gäng-perspektiv inspirerar och att principerna och praxisen i handboken uppmuntrar läsarna att ta med sig detta tankesätt till nya situationer, strukturer och kontakter.

"Om man nu alltså skulle inse vilken betydelse de här relationerna har!"
(familjevårdare)

Minneslistor för att beakta hela familjen

Inför mötet med familjen

- Planera tillsammans med föräldrarna och ditt eventuella arbetspar vad träffen har för mål.
- Samtala med föräldrarna om hur du önskar att de deltar i träffen.
- Kom överens om hur lång träffen ska vara.
- Planera träffens upplägg och innehåll.
  - Beakta i planeringen familjemedlemmarnas särskilda behov.
  - Planera innehållet så att det är flexibelt. Ibland hinner man mer, ibland mindre.
- Avtala om arbetsfördelningen med ett eventuellt arbetspar.
- Avsätt för dig själv och ditt eventuella arbetspar tid i kalendern för debriefing och anteckningar om mötet.
- Om möjligt, ha med dig något att bjuda familjen på (med beaktande av allergier) eller något annat konkret som visar din uppskattning.

Hos familjen

- Hälsa på alla i familjen.
- Presentera dig om alla i familjen inte känner dig.
- Berätta för familjen varför du träffar dem och vad det är tänkt att ni ska göra.
- Berätta vilken roll du har på träffen.
Är din roll att handleda arbetet eller är den någon annan?
- Be familjemedlemmarna presentera sig och berätta hur det är.
Familjemedlemmarna kan också presentera varandra.
- Använd begrepp som barnen och de unga själva använder när du talar om familjen.
- Ge familjen handledning inför arbetet, och fråga om alla förstod anvisningarna.
- Kom ihåg att uppmuntra familjen och lyfta fram dess styrkor och resurser.
- Ta efter behov även upp frågor som du upplever som svåra.
- Gå i slutet av träffen tillsammans med familjen genom de tankar träffen väckte.
- Tala om för familjen när du träffar dem nästa gång.

Material

Kostnadsfritt Vårt gäng-material

- Om att stärka syskonrelationerna – en handbok
- Broschyren Vårt gäng-kvalitet i familjevården
- Rapport om familjearbete
- Rapport om stärkande av små barns syskonrelationer i familjehem
- Rapport över Förbundet för Familjevård rf:s utredningar 2020 och 2021
- Kampanjmaterial för syskondag
- Kampanjmaterial för Vårt gäng-dag

Videor

- Vårt gäng -syskongrupper
- Tavalliset sisaruket – ainakin mun mielestä
- Familjearbete
- Uppgiftsboken Vårt gäng
- Sagoboken Rävorna i det gula huset
- Brädspelet Vårt gäng

Vårt gäng-försäljningsprodukter

- Sagoboken Rävorna i det gula huset
- Uppgiftsboken Vårt gäng
- Brädspelet Vårt gäng
- Uppgiftshäftet Vårt gäng i förberedande utbildning

Material att använda i familjearbetet och arbetet med små barn

- Projektet Annorlunda syskonskap: Syskonkort
- Parisuhdekeskus Kataja: Värikäs tunnekartta
- Pesäpuu ry: Korten Kissapäivät, Styrkekort, Min tidsanvändning, Detektiv Maxida Grävling's handbok, Smarta tankar om starka känslor – ett verktyg för att hjälpa barn att tänka konstruktivt kring jobbiga situationer och Kun maasta sataa vettä
- Psykisk hälsa i Finland rf: Känslor- och kompis kort, Tunteiden tuulimylly och Totemdjur
- Förbundet för mödra- och skyddshem: Kort om barnets rättigheter
- Miina Savolainen, Voimauttavan valokuvan menetelmä

Förbundet för Familjevårds handbok om att stärka syskonrelationerna beskriver hur hela familjehemsfamiljen och i synnerhet syskonrelationerna kan beaktas i barnskyddsarbetet och familjehemmets vardag.

Handboken presenterar utvecklingsarbetet för att beakta hela familjen och dess resultat, som Vårt gäng-tänket och grupper för alla barn och unga som bor i familjehem för att stärka syskonrelationerna. Handboken ger konkreta exempel och föreslår handlingsätt och material. Exempelen är avsedda att ge yrkespersoner som arbetar med familjehem verktyg och uppmuntra dem att fortsätta med utvecklingsarbetet.

Med hjälp av kvalitetskriterierna i handboken kan anordnare och producenter av familjevård bedöma om de har lyckats beakta hela familjen.